

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Závěť podle nového občanského zákoníku

Ivana Háková

Plzeň 2015

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni dne 30. 3. 2015

.....

podpis autora

Poděkování

Poděkování bych chtěla věnovat svému vedoucímu diplomové práce panu JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D., a to za cenné informace, rady a odborné připomínky při vedení diplomové práce. Poděkování patří také mé rodině za podporu po celou dobu mého studia.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	1
ÚVOD	2
1. POJEM ZÁVĚŤ	5
1.1 Obecné poznámky k závěti	5
1.2 Právní úprava závěti	7
1.3 Základní nároky na platnost závěti	8
1.4 Výkladová pravidla pro závěti	16
2. FORMY ZÁVĚTI	18
2.1 Základní dělení forem závěti	20
2.2 Závěť pořízená soukromou listinou.....	21
2.2.1 Vlastnoruční závěť	22
2.2.2 Závěť psaná jinak než vlastní rukou zůstavitele	25
2.2.2.1 Obecná forma alografní závěti.....	26
2.2.2.2 Zvláštní forma alografní závěti.....	28
2.3 Závěť pořízená veřejnou listinou	32
2.4 Svědkové závěti.....	36
2.5 Privilegované závěti.....	41
2.5.1 Ústní závěť.....	43
2.5.2 Ostatní typy privilegovaných závětí.....	46
3. ZRUŠENÍ ZÁVĚTI	51
3.1 Pořízení nové závěti.....	51
3.2 Odvolání závěti	52
4. NEPOMINUTELNÝ DĚDIC	56
4.1 Povinný díl.....	56
4.2 Ochrana nepominutelného dědice v rámci povinného dílu	57
4.3 Výpočet povinného dílu.....	58
4.4 Vydědění nepominutelného dědice	60
ZÁVĚR	68
RESUMÉ	71
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ	73

SEZNAM ZKRATEK

- NOZ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- ObčZ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- OZO Obecný zákoník občanský, ve znění k 1. 1. 1935
- NotŘ Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve
znění pozdějších předpisů
- ZMPS Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

ÚVOD

V mé práci věnuji pozornost dílčímu tématu dědického práva, a to aktuální právní úpravě závěti podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jako „NOZ“), který vzešel z rekodifikace českého soukromého práva. V souvislosti s rekodifikací se vžil pro tento občanský zákoník název „nový občanský zákoník“, a proto toto označení používám i ve své práci, přestože již zákon nabyt účinnosti a mělo by se pro něj používat klasického označení „občanský zákoník“.

Problematika spojená s dědickým právem se dotkne snad každého člověka, a to i několikrát za jeho života, neboť člověk může vystupovat jak v roli dědice, tak i zůstavitele. Prostřednictvím NOZ se k těmto rolím přidávají i nové, a to např. zvláštní postavení odkazovníka. Právě proto, že se jedná o takové téma, kterému se během života bude pravděpodobně věnovat každý, jsem se rozhodla zvolit si toto téma pro svou diplomovou práci.

Vzhledem k velmi rozšířené právní úpravě dědického práva jsem se rozhodla věnovat svou pozornost pouze dílčímu tématu v podobě závěti, které představuje jedno z pořízení pro případ smrti. Jelikož je závěť prozatím nejobvyklejší způsob, jak vyjádřit svou poslední vůli, a díky NOZ proběhly i značné změny v této oblasti, rozhodla jsem se rozebrat problematiku právní úpravy závěti a ukázat její klady, ale i zápory.

Samotná práce je rozdělena do čtyř základních kapitol, které jsou systematicky rozděleny od nejobecnější kapitoly, která obsahuje základní informace o závěti a jejích náležitostech, až po kapitolu zabývající se zvláštní problematikou spojenou se závětí, kterou je účast nepominutelného dědice v procesu pořizování závěti.

V případě, že to považuji za vhodné, doplňuji jednotlivé části mé práce o komparaci s předchozími úpravami, a to s Občanským zákoníkem obecným z roku 1811 (dále jako „OZO“) a s Občanským zákoníkem z roku 1964 (dále jako „ObčZ z roku 1964“).

V první kapitole nalezneme vymezení pojmu závěť, kdy mým cílem pro lepší pochopení tohoto pojmu bylo charakterizovat obecně pořízení pro případ smrti, kam se řadí dědická smlouva, závěť a dovětek. Součástí této kapitoly je i definice závěti, která byla nově zavedena právě NOZ. Vedle toho jsem značnou část své práce věnovala formálním a obsahovým náležitostem závěti, od jejichž splnění se

odvíjí její platnost, resp. neplatnost. Za důležitý úsek této práce považuji také nový výklad posledního přání zůstavitele, neboť i díky němu lze lépe chápat změny, které NOZ přináší.

Za stěžejní část této práce považuji kapitulu druhou, která je věnována formám závěti. Zde nalezneme jednak základní údaje o tom, v jaké formě lze závěť pořídít, přičemž zde pracuji především s termíny, jako je „soukromá listina“ a „veřejná listina“. Do této části jsem také vtělila i svůj pohled na tzv. elektronickou formu závěti. Dále jsem věnovala svou pozornost již podrobnému rozebrání jednotlivých forem závětí, mezi které patří závěť psaná vlastní rukou, závěť pořázená se svědky, závěť pořázená prostřednictvím notáře a v závěru kapitoly svou pozornost ubírám na novou formu závětí, a to tzv. privilegované závěti. Součástí této kapitoly je i důkladné rozebrání nového přístupu ke svědkům, kteří mohou být nově i závětní dědicové, popř. odkazovníky, pokud jsou splněny zákonem předepsané podmínky.

Třetí kapitola obsahuje způsoby, jak závěť zrušit. Přestože tato oblast závěti nedoznává výraznějších změn, považuji vymezení právní úpravy zrušení závěti za důležitou součást této práce, neboť i to je běžný krok zůstavitele v celkovém procesu pořizování o svém majetku. V této kapitole nalezneme celkem dva základní způsoby, jak zrušit závěť, a to prostřednictvím pořízení nové závěti, anebo odvoláním závěti. Zatímco první způsob zrušení závěti představuje poměrně jasné právní jednání, druhý způsob je nutné již blíže vymežit, a proto v této části práce nalezneme, co vše se skrývá pod pojmem „odvolání závěti“, neboť se nemusí jednat pouze o výslovný projev zůstavitele.

Tato třetí kapitola představuje i částečnou náhradu za téma, které se závětí souvisí pouze do určité míry, což představuje jeden z důvodů, proč jsem jej do práce nezařadila. Jedná se o vedlejší doložky v závěti, které zůstavitel také může nově do své závěti včlenit, pokud chce více specifikovat své poslední přání. NOZ uvádí dva druhy vedlejších doložek, a to povolání vykonavatele závěti a další skupinu představují doložky v podobě podmínky, příkazu a doložení času.¹ Vzhledem k tomu, že je dána zůstaviteli taková možnost určitým způsobem omezit nabytí jeho pozůstalosti, NOZ upravuje i případy, kdyby tato omezující opatření

¹ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. str. 602 (dále citováno jako „ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012.“)

překračovala přijatelné hranice. Proto NOZ chrání dědice a odkazovníky před vedlejšími doložkami, které vedou pouze k jejich zřejmému obtěžování, nebo zjevně odporují veřejnému pořádku, popř. jsou nesrozumitelné, nebo dokonce ukládají uzavřít či neuzavřít manželství, popř. ukládají, aby manželství bylo zachováno nebo naopak zrušeno. Jako řešení se nabízí, aby se k takovým vedlejším doložkám nepřihlíželo.² Dalším důvodem, proč jsem toto téma neobsáhla do mé práce, je, že tato oblast je natolik rozsáhlá, že si lze problematiku vedlejších doložek představit i jako samostatné téma diplomové práce.

Obsah čtvrté a poslední kapitoly jsem již výše nakousla. V této kapitole nalezneme vymezení pojmu nepominutelného dědice a jeho práva na povinný díl. Tato kapitola je dále doplněna i popisem, jak povinný díl vypočítat. V závěru čtvrté kapitoly také uvádím, jak lze nepominutelného dědice připravit o jeho povinný díl, a to prostřednictvím jeho vydědění.

Hlavním cílem mé práce je ucelené vyložení právní úpravy závěti podle NOZ, ke které se snažím přistupovat jednak kriticky, ale také se snahou vyložit některá právní ustanovení, která prozatím nemají konečný výklad.

² § 1551 odst. 1 a 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále citováno jako „NOZ“)

1. POJEM ZÁVĚŤ

Nová právní úprava dědického práva obsahuje na první pohled velké změny, které se obecně odvíjí především od odlišného přístupu k zůstaviteli. Nyní je dán silný důraz na svobodu zůstavitele projevující se v možnostech, jak naložit se svým majetkem po smrti. Důsledkem tohoto pokroku je pak zavedení několika nových dědických institutů. S tím souvisí i nutný nárůst množství ustanovení týkající se dědického práva. Vedle toho můžeme zaznamenat i velký důraz na respektování posledního přání zůstavitele, neboť na právní jednání se dle NOZ hledí spíše jako na platné než jako na neplatné³ a zároveň platí, že závěť je třeba vykládat tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.⁴

1.1 Obecné poznámky k závěti

Dle § 1476 NOZ mohou dědicové dědit na základě tří dědických titulů, mezi které patří dědická smlouva, závěť a zákon. Závěť a zákon představují klasické dědické tituly, které byly obsaženy i v předchozích právních úpravách. ObčZ z roku 1964 v § 461 odst. 1 umožňoval dědit pouze ze zákona a závěti, přičemž dědění ze zákona uváděl v tomto ustanovení na prvním místě, přestože závěť měla přednost před zákonem. Takové řazení dědických titulů mohlo způsobovat nesprávnou představu o právní síle závěti a zákona.⁵ Nově zavedeným dědickým titulem je dědická smlouva, která existuje v řadě evropských zemí, jako je Francie, Švýcarsko, Německo nebo Rakousko.⁶ Úpravu dědické smlouvy nalezneme i v OZO v § 533, který ji uváděl jako právní důvod dědického práva vedle zůstavitelovy vůle a zákona. Naopak uzavřený výčet dědických titulů v NOZ dává rovnou odpověď na otázku, který z nich je co do právní síly nejsilnější. Dědická smlouva má tak přednost před závětí i zákonem, zatímco závěť má přednost pouze před zákonem. Můžeme zde tedy vidět posun nové úpravy jednak v rozmnožení dědických titulů a jednak v jejich jasně daném hierarchickém pořadí.

Zůstavitel má možnost disponovat se svým majetkem po smrti prostřednictvím pořízení pro případ smrti. Pojem jako takový můžeme v NOZ zaznamenat nově. Zatímco ObčZ z roku 1964 ani zákon č. 141/1950, občanský zákoník, takový pojem vůbec nepoužívá, OZO pracuje s pojmem poslední pořízení, které i

³ § 574 NOZ

⁴ § 1494 odst. 2 NOZ

⁵ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 602

⁶ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*, 2012, str. 649

definuje v § 552. OZO dále vyjmenovává druhy posledního pořízení s ohledem na to, zda je posledním pořízením ustanoven dědic. Pokud ano, jedná se o závěť, obsahuje-li poslední pořízení pouze jiná opatření, jde o dovětek. Přestože NOZ používá obdobného pojmu, samotný pojem pořízení pro případ smrti nedefinuje, pouze uvádí jejich výčet v § 1491. Pořízením pro případ smrti se tak v užším smyslu slova rozumí závěť, dědická smlouva a dovětek. Mezi pořízením pro případ smrti lze ale zahrnout v širším smyslu slova také listinu o vydědění a listinu o odvolání pořízení pro případ smrti nebo vydědění.⁷

NOZ tedy počítá jak s jednostranným pořízením pro případ smrti, jako je tomu v OZO, tak i s dvoustranným pořízením pro případ smrti, které je reprezentováno dědickou smlouvou. Důvodem, proč nebyla dědická smlouva brána v OZO jako poslední pořízení, může být její úzké využití, neboť mohla být uzavíraná pouze mezi manžely, příp. i snoubenci, jako zvláštní typ svatební smlouvy, a proto byla zařazena v rámci majetkových práv relativních.⁸ Naopak NOZ tento institut zobecňuje, neboť dědickou smlouvou zůstavitel může povolat bezúplatně, ale i za úplatu, druhou smluvní stranu, příp. třetí osobu, za dědice (i odkazovníka) své pozůstalosti a druhá strana toto ustavení za dědice přijímá. S ohledem na toto vymezení dědické smlouvy musí nutně dopadat na její úpravu jak ustanovení o smlouvě, jakožto o dvoustranném právním jednání, kde dochází k prolnutí dvou vůlí a založení vzájemných práv a povinností, tak i ustanovení o závěti.⁹ Dědická smlouva je upravena v NOZ v § 1582 an., a právě pro svou specifičnost spočívající ve spojení prvků smlouvy a závěti je systematicky řazena až po úpravě závěti. Pořadí pořízení pro případ smrti již tedy nevychází z právní síly, jak je tomu u dědických titulů, ale plyne ze skutečnosti, že závěť je obecný a častější způsob, kterým se pořizuje pro případ smrti. Také se přihlíží k tomu, že dědická smlouva se ze závěti vyčlenila jako institut speciální.¹⁰ Domnívám se, že zákonodárce měl pokračovat v systematice právní úpravy z hlediska právní síly, neboť toto dvojí řazení může na první pohled způsobovat mylnou představu o právní síle pořízení pro případ smrti.

⁷ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 52 (dále citováno jako „SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014)

⁸ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 68 (dále citováno jako „ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 2014“)

⁹ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 649

¹⁰ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 613

Dovětek neboli také kodicil, je dalším typem pořízení pro případ smrti, který je upraven v § 1498 NOZ a jímž zůstavitel může nařídit odkaz nebo stanovit vedlejší ujednání k závěti či odkazu v podobě podmínky, příkazu či doložení času. Jinými slovy tedy dochází ke specifikaci přání zůstavitele, jak má být naloženo s jeho majetkem po smrti. Z pohledu toho, zda se dovětek pořizuje vedle závěti, anebo samostatně, se rozlišuje dovětek testamentární a intestátní. S ohledem na to, že odkazovník není dědicem¹¹, nemůže být dovětek řazen mezi dědické tituly, neboť dědickými tituly jsou dědicové ustavení, k čemuž dovětkem nedochází.

1.2 Právní úprava závěti

Úprava závěti byla zařazena v NOZ do části třetí pojednávající o absolutních majetkových právech, hlava III., oddíl 2. Na první pohled je zřejmé, že došlo k markantnímu nárůstu ustanovení upravující závěť oproti předchozí úpravě v ObčZ z roku 1964. Také můžeme zaznamenat posun v systematizaci jednotlivých částí týkající se závěti. NOZ jednak obsahuje obecná ustanovení vztahující se k závěti, dále se jednotlivými pododdíly samostatně věnuje formám závěti, vedlejšími doložkami závěti a jejímu zrušení. Nová úprava závěti přinesla velké změny, které mají odpovídat více současné době, přestože v některých případech zní úprava spíše kazuisticky. Přínosem nové úpravy je tak jistě vtělení definice závěti, možnost připojení vedlejších doložek v závěti a tím tak upřesnění přání zůstavitele, navýšení počtu forem závěti o privilegované závěti, čímž dochází k pokrytí i mimořádných situací. Dále má zůstavitel nově možnost povolat dědici náhradníka ať již ve formě obecného náhradnictví nebo svěřenského nástupnictví. Pomocí závěti může zůstavitel také povolat vykonavatele své závěti.

NOZ přináší zákonnou definici závěti, a to v § 1494 odst. 1 věta první, kdy jí vymezuje jako *„odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.“* Původ této legální definice nalezneme v OZO, a to především v § 552, kde vymezuje projev poslední vůle jako *„pořízení, kterým zůstavitel zůstavuje jedné nebo několika osobám pro případ smrti odvolatelně svoje jmění nebo jen část, nazývá se posledním pořízením.“* Jedná se tedy o další projev návratu k OZO s menší inovací spočívající v upřesnění požadavku na osobní jednání zůstavitele při pořizování závěti. Jistě stojí za doplnění, že obdobnou zákonnou definici

¹¹ §1477 odst. 2 NOZ

závěti v ObčZ z roku 1964 nenalezneme vůbec, proto je její zavedení krokem vpřed.

1.3 Základní nároky na platnost závěti

Samotná definice závěti v NOZ obsahuje dva základní pojmové znaky. Jednak je v ní vyjádřeno, že závěti se rozumí jednostranné právní jednání, a jednak musí být tímto právním jednáním osobně ustanoven alespoň jeden dědic.

Jak je již uvedeno, závěť představuje jednostranné právní jednání a jako takové musí splňovat obecné podmínky, které jsou kladeny na platnost právního jednání především v § 545 a § 551 an. NOZ. Mezi tyto obecné požadavky patří zejména svobodný projev vůle, který je schopen vyvolat zamýšlené právní následky, a který je učiněn vážně, dostatečně určitě, srozumitelně a způsobem odpovídající zákonu. Pokud zůstavitelova vůle i její projev odpovídají vyjmenovaným náležitostem, je naplněna jedna z podmínek platnosti závěti. NOZ i jeho důvodová zpráva dává silný důraz na projevení dostatečně určité vůle právě vzhledem k zvláštní povaze závěti, kdy se adresáti se samotným dokumentem zpravidla seznamují až po smrti zůstavitele, který již nemůže podat bližší informace o svém přání.¹² NOZ výslovně uvádí v § 1497, že zůstavitel musí projevit svou vůli tak určitě, že nestačí pouhé přisvědčení cizímu návrhu. Důvodová zpráva k NOZ dále nabádá zůstavitele, aby nepožizovali závěti na poslední chvíli, kdy jsou často ovlivněni nenadálou situací, aby naopak přistupovali k sepsu závěti s rozvahou, při plných smyslech, se zvolením správné formy odpovídající jejich specifickým požadavkům a zároveň vyhovující i zákonným požadavkům.¹³

Vedle těchto obecných podmínek musí závěť odpovídat i zvláštním požadavkům, které jsou kladeny na každou formu závěti zvlášť v příslušných ustanovení týkající se dané formy. Může se jednat o čistě formální požadavek v podobě nutnosti pořídit závěť veřejnou listinou, ale může se jednat i o zvláštní požadavek v rámci obsahu, jako je tomu u závěti pořízené osobou se smyslovým postižením, která nemůže číst nebo psát, u které je vyžadováno, aby bylo v závěti uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát.

¹² ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 615

¹³ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 615

Mezi náležitosti vztahující se k osobě zůstavitele, který činí takové jednostranné právní jednání, je jeho věk a duševní stav. Obecně platí, že pořizovací způsobilost má každá fyzická osoba, která je svéprávná. Důvodová zpráva k NOZ blíže vysvětluje pojem „nesvéprávný“ z pohledu pořizovací nezpůsobilosti. Nesvéprávné osoby nejsou způsobilé pořizovat závěť jednak pro nedostatek věku a jednak pro nedostatek duševního zdraví¹⁴. Dále doplňuje, že „výrazem „nesvéprávný“ se rozumí osoba, která nemá pořizovací způsobilost, nikoli tedy osoba, která by byla nezpůsobilá k právním jednáním vůbec.“¹⁵

Z hlediska věku se považuje fyzická osoba za plně svéprávnou zletilostí, která se nabývá dovršením osmnáctého roku věku, přičemž pořizovací způsobilost zůstavitele připadá na výročí těchto narozenin, nikoli až na den následující po tomto dni.¹⁶

NOZ připouští výjimku, kdy dává možnost pořizovat pro případ smrti i mladším osobám, které dovršily alespoň patnácti let věku. Tyto osoby mohou ale pořizovat pouze formou veřejné listiny (viz. závěť formou veřejné listiny), a to až do doby než se stanou svéprávnými. Aby tedy mohla osoba mladší osmnácti let pořídit závěť soukromou listinou, musela by nabýt svéprávnosti jiným způsobem, a to buď jejím přiznáním, nebo uzavřením manželství. Soud může přiznat svéprávnost, popř. povolit uzavření manželství, nezletilé osobě, která dosáhla věku šestnácti let. Ve výjimečných případech může soud přiznat svéprávnost i osobě mladší, ale dolní hranice patnácti let věku je pevně daná a pod tuto hranici není možné, aby mohla osoba jakkoliv závěť pořídit. Nutno podotknout, že takové případy, kdy pořizuje osoba mladší osmnácti let, jsou v praxi zcela mimořádnými.

Pokud jde o osoby, které jsou nezpůsobilé pořídit závěť z důvodu nedostatku duševního zdraví, obecně platí, že mohou také pořizovat pouze formou veřejné listiny, a to v rámci svého omezení, o němž rozhodl soud. Je zapotřebí z § 1528 odst. 1 NOZ dovodit, že v případech, kdy je pořizovací volnost zůstavitele výslovně soudem zcela vyloučena, nepřichází v úvahu, aby takový zůstavitel pořizoval v jakékoliv formě.¹⁷ NOZ také pamatuje na situace, kdy může zůstavitel

¹⁴ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 627

¹⁵ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 627

¹⁶ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 54

¹⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 2014, str. 120

platně pořídit v jakékoliv formě, přestože byl ve svéprávnosti soudem omezen tak, že není způsobilý pořizovat. Jako podmínku platnosti takové závěti NOZ uvádí, že se zůstavitel uzdravil do takové míry, že je schopen projevit svou vůli. Toto pravidlo je možné aplikovat na tzv. světlé okamžiky duševně nemocných lidí. Nutno doplnit, že u pořízení závěti soukromou formou bude těžké dokázat její platnost právě s ohledem na soudní výrok o omezení svéprávnosti. Zvláštní přístup se volí pro osoby, které byly omezeny ve svéprávnosti pro chorobnou závislost na alkoholu, drogách a jiných obdobných přípravcích, jakož i na hráčské vášni představující závažnou duševní poruchu. Takové osoby mohou pořizovat v jakékoliv formě, nejvýše však o polovině své pozůstalosti, a to vždy s ohledem na omezení, které stanovil soud. Výjimku představuje situace, kdy by druhá polovina pozůstalosti měla připadnout státu jakožto zákonnému dědici, pak může totiž takto omezený zůstavitel pořídit o celé své pozůstalosti. Touto úpravou se sleduje vyšší ochrana zákonných dědiců.¹⁸

Druhým pojmovým znakem závěti, který je vtělen do její definice, je ustanovení alespoň jednoho dědice. Jedná se o obligatorní náležitost závěti vztahující se k obsahu. Tento znak představuje oprávnění zůstavitele stanovit osoby, které mají po jeho smrti získat podíl na jeho pozůstalosti. Zároveň nutno doplnit, že tak zůstavitel musí učinit osobně, tzn. nesmí toto povolání dědice svěřit někomu jinému.¹⁹ Zůstavitel se tak nemůže nechat zastoupit na základě plné moci jako při jiném právním jednání, ani nemůže být zastoupen svým zákonným zástupcem. Z toho vyplývá, že se zůstavitel musí na pořízení závěti aktivně podílet tím, že vymezí okruh dědiců.

Zároveň se zůstavitel musí na závěti podílet pouze sám, neboť platí, že zůstavitel nemůže pořídit závěť společně s jinou osobou.²⁰ Jen pro doplnění, OZO takovou možnost připouštěl v podobě institutu společného testamentu. Takovou závěť mohli zřizovat pouze manželé, kteří měli možnost jednak ustanovit sami sebe vzájemnými dědici a jednak mohli ustanovit dědicem i třetí osoby.²¹

¹⁸ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 629

¹⁹ § 1496 NOZ

²⁰ § 1496 NOZ

²¹ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, 2013, str. 27 (dále citováno jako „SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. 2013“)

Samotný způsob vymezení osoby dědice NOZ neřeší. Praxe i judikatura se snaží přistupovat méně formalisticky k vymezení osob dědiců, pokud je zachována dostatečná určitost vůle zůstavitele. Přestože ideální identifikace osoby představuje např. u fyzické osoby uvedení jejího jména, příjmení, bydliště a data narození, v praxi postačuje i pouhé uvedení určitého poměru k zůstaviteli, tak např. „syn“ či „soused“, za předpokladu, že není více takových osob ve stejném vztahu k zůstaviteli.²² Pokud by bylo takových osob více a zůstavitel by dále nekonkretizoval povolaného dědice, např. „syn Petr“, pak by nebylo ustanovení takového dědice dostatečně určité a mohlo by způsobit neplatnost závěti, pokud by nebylo možno jiným způsobem identifikovat danou osobu, např. zůstavitel by mohl v závěti odkázat na rodný list syna. Může nastat i případ, kdy zůstavitel povolává ke své pozůstalosti všechny své děti bez bližší specifikace. I v tomto případě je zachován dostatek určitosti vůle zůstavitele a je nutné takovou závěť vykládat tak, že pořizovatel povolal jako dědice všechny své potomky.²³ Vychází se tedy z myšlenky, že označení dědiců příbuzenským vztahem je dostatečné a dokonce je takové ustanovení dědiců vyjádřeno určitěji, než kdyby zůstavitel uvedl pouze jméno a příjmení.²⁴

NOZ také výslovně uvádí, že zůstavitel může určit za dědice skupinu osob bez bližšího určení.²⁵ Je to další projev méně formalistického přístupu k nové úpravě závěti, kdy zůstavitel tímto způsobem může určit za dědice např. své kamarády, se kterými chodil hrát fotbal.²⁶ Jako dědicové budou pak vystupovat pouze ti, kteří v době zůstavitelovy smrti patřili do závěti určené skupiny.²⁷ NOZ také reaguje na případy, kdy se zůstavitel rozhodne učinit posledním pořízením dobrý skutek a povolat za dědice obecně chudé či obdobně určenou skupinu. Pokud by takovou skupinu blíže nespecifikoval, NOZ obsahuje právní domněnku o tom, že se za dědice povolává obec, na jejímž území měl zůstavitel poslední bydliště a která bude moci rozhodnout o použití dědictví ve prospěch skupiny, kterou obec sama vybere.²⁸

²² MIKEŠ, Jiří, MUŽIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, str. 73 (dále citováno jako „MIKEŠ, Jiří, MUŽIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011.“)

²³ MIKEŠ, Jiří, MUŽIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 73

²⁴ FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006, str. 384 (dále citováno jako „FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. 2006.“)

²⁵ § 1503 odst. 2 NOZ

²⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 2014, str. 87

²⁷ § 1503 odst. 2 NOZ

²⁸ § 1503 odst. 3 NOZ

Stanovení podílů dědiců není obligatorní náležitostí závěti. Pokud je závěti povolán pouze jeden dědic, kterému zůstavitel neurčit podíl, zdědí celou pozůstalost sám. Podíl může zůstavitel uvést jako zlomek či procento ze své pozůstalosti, v praxi se ale nejčastěji stanovuje podíl v podobě specifikace konkrétní věci. V případě, že je povoláno několik dědiců a podíly jim zůstavitel neurčil, platí, že mají právo na pozůstalost rovným dílem. Jestliže zůstavitel nepokryje určením podílů všech dědiců celou svou pozůstalost, nastupují ke zbývajícím částem pozůstalosti zákonní dědicové. NOZ ale pamatuje i na případ, kdy je ze závěti patrné, že zůstavitel chtěl závětním dědicům předat celou svou pozůstalost, ale při výčtu podílů či věcí něco přehlédl. Tomuto případu může odpovídat například situace, kdy zůstavitel stanoví podíly dědiců přímo vymezením jednotlivých věcí ze své pozůstalosti, např. jednomu dědici přenechá rodinný dům a druhému chatu a auto, zároveň však ve výčtu neuvede menší položky jako např. nábytek v domě, neboť se zůstavitel soustředí na to nejvzácnější, co vlastní. Přesto je zřejmé, že zůstavitel měl v úmyslu rozdělit celou svou pozůstalost mezi dědice uvedené v závěti, a proto se jejich podíly určí poměrem cen přikázaných věcí.²⁹

Důležitou změnou týkající se podstatných náležitostí závěti je změna přístupu k uvedení data pořízení závěti. Nově není obligatorní náležitostí časové určení pořízení závěti, jak tomu bylo v předchozí úpravě ObčZ z roku 1964, která vyžadovala v každé závěti uvedení dne, měsíce a roku, kdy byla podepsána, jinak byla stížena absolutní neplatností. Z § 1494 odst. 1 věta druhá NOZ tedy vyplývá, že pokud by závěť neobsahovala datum a zároveň by neexistovala jiná konkurující závěť, bude taková závěť platná. Přestože nová právní úprava po zůstaviteli již nevyžaduje uvádět datum pořízení závěti, nelze mít za to, že se jedná o nedůležitou součást závěti. Naopak, klade se silný důraz na uvedení data a tím tak předcházení případným sporům o platnost závěti. Pokud by totiž existovalo více závětí, které si konkurují a z nichž není patrné, kdy byly pořízeny, všechny tyto závěti budou neplatné. V některém případě může určení času napomoci při zjišťování, zda byl v dané době zůstavitel způsobilý pořizovat závěť.

Datum nemusí být nutně uveden jako den, měsíc a rok pořízení závěti, postačí například, když zůstavitel v závěti uvede, že ji pořídil na Štědrý den v určitém

²⁹ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 617

roce, nebo když v závěti uvede jiný údaj, ze kterého lze datum jejího pořízení dovodit.³⁰ Zde se může hodit aplikace ustanovení o odkazu na jinou listinu, která bude mít interpretační účel. Někdy se v praxi objevuje problém, který datum má být v závěti uveden. Tím má být datum pořízení závěti, což představuje okamžik, kdy závěť naplňuje všechny náležitosti, které jsou kladeny zákonem pro tu kterou formu závěti.³¹ Tak například u závěti psané vlastní rukou zůstavitele bude stěžejní den, kdy závěť podepsal, nikoli den sepsání závěti.³² V NOZ nenaležeme odpověď na otázku, kde má být datum podpisu umístěn. Proto se dovozuje, že může být uveden prakticky kdekoliv, např. i v záhlaví.³³

Za zmínku jistě stojí, že původní návrh NOZ z roku 2005 počítal s uvedením data podepsání v každé závěti.³⁴ Již v následujících letech NOZ volí opačný směr a tím dochází k opětovnému návratu k OZO, který též nevyžadoval uvedení data posledního pořízení.³⁵

Dalším předpokladem platnosti závěti je vlastnoruční podpis zůstavitele, který představuje obligatorní obsahovou náležitost závěti s jedinou výjimkou, a to v podobě ústní závěti (viz. privilegované závěti). Lze uvést, že ideálním podpisem se rozumí vypsání plného jména a příjmení na konci textu závěti.³⁶ Pokud zůstavitel disponuje i s akademickým či obdobným titulem, je účelné, aby jej zařadil k podpisu. NOZ jinak neřeší podobu podpisu, proto je nutné jí dovozovat z praxe a judikatury. Judikatura k podpisu uvádí, že nelze považovat za podpis text, který neobsahuje ani zůstavitelovo jméno, ani jeho příjmení.³⁷ K tomuto názoru se přiklání většina odborníků, např. I. Schelleová, V. Bednář, ale i J. Svoboda a O. Klička, kteří nepovažují za platný podpis pouhé uvedení rodinného či příbuzenského vztahu.³⁸ Opačný přístup zaujímá J. Mikeš a L. Muzikář, kteří uvádí, že lze za podpis považovat za určitých okolností i uvedení příbuzenského

³⁰ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 75

³¹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 75

³² MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi.* 2011, str. 102

³³ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku.* 2013, str. 57

³⁴ § 1279 Návrhu občanského zákoníku a důvodové zprávy z roku 2005 [online]. Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/OZ_verze_2005.pdf

³⁵ § 578 Obecného zákoníku občanského, ve znění k 1. 1. 1935 (dále citováno jako „OZO“)

³⁶ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi.* 2011, str. 103

³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008

³⁸ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku.* 2013, str. 58 a dále BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, str. 77 (dále citováno jako „BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. 2011.“)

vztahu, zejména jedná-li se o dopis, ve kterém je obsažena závěť a který je zakončen uvedením příbuzenského vztahu pisatele k adresátovi, tak např. „Tvůj otec“.³⁹ Osobně se přikláním k druhému názoru, pokud se jedná o závěť psanou vlastní rukou, neboť si myslím, že podpis na závěti je natolik specifickou náležitostí, že by měl být vykládán jednak s ohledem na celý dokument závěti, jednak s ohledem na základní náležitost projevu vůle, a to na dostatečnou určitost. Pokud se prokáže, že daný dokument je psán rukou zůstavitele a zároveň je na konci uvedeno označení zůstavitele, které ho dostatečně identifikuje, měla by se taková závěť považovat za platnou.

Argumentem, proč by takto podepsaná závěť měla být platná, může být i důvod, že u zvláštního typu závěti, která je psaná jinak, než vlastní rukou zůstavitele, může zůstavitel učinit namísto podpisu vlastní znamení, které může mít i podobu např. tří křížků. Toto znamení dle mě nemůže ani zdaleka identifikovat osobu tak jako v případě uvedení příbuzenského či podobného vztahu k adresátovi písemnosti. V tomto případě je nutné brát také zřetel na možnost grafologického posudku písma zůstavitele, což v případě pořízení závěti jinou formou než vlastní rukou, která je zakončena znaméním, není možné. Domnívám se, že tento rozpor týkající se podpisu zůstavitele, bude časem odstraněn pomocí aplikace ustanovení o tom, že na právní jednání se má hledět spíše jako na platné než jako na neplatné.⁴⁰

Dále je praxí tolerován i jiný způsob podpisu, a to např. podpis parafou či podpis uměleckým jménem nebo pseudonymem za předpokladu, že byl zůstavitel pod tímto označením obecně znám a podepisuje se jím.⁴¹

Další důležitou okolností týkající se podpisu je jeho umístění v závěti. Obecně se vychází z pravidla, že u jednostranných právních jednání se podpis umístí pod textem, a to zpravidla vpravo dolů.⁴² Pro platnost závěti je tedy nutné, aby se podpis vždy nacházel až na konci dokumentu, neboť tím dochází k uzavření textu.

³⁹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 103

⁴⁰ § 574 NOZ

⁴¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. 2011, str. 76

⁴² KARHANOVÁ, Martina. Podpis, jeho forma a umístění, aneb podpis jako podstatná náležitost právních úkonů (zejména závěti) ve světle judikatury. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 20, s. 720

Pokud by se ještě něco za podpisem nacházelo, nejedná se o platnou část závěti, dokud by i tento dodatek nebyl opět opatřen podpisem.⁴³

Dále nutno doplnit, že zůstavitel může sepsat závěť v jakémkoliv jazyce.⁴⁴ Nevyžaduje se tedy toto právní jednání v českém jazyce, a to ani přesto, že se zůstavitel nachází na území České republiky.

Co se týče místa pořízení závěti, zůstavitel může svou závěť vyhotovit kdekoli. Pořizovací způsobilost zůstavitele se řídí podle právního řádu státu, jehož je zůstavitel občanem v době projevu poslední vůle, popř. ve kterém má zůstavitel v této době obvyklý pobyt. Podle těchto dvou hraničních určovatелů se také posuzuje přípustnost typu pořízení pro případ smrti.⁴⁵ Z toho vyplývá, že by byla možná i společná závěť, tak např. rakouský právní řád umožňuje společnou závěť manželů nebo snoubenců, podobnou závěť umožňuje i německý právní řád, když umožňuje společnou závěť nejen mezi manžely, ale také mezi registrovanými partnery.⁴⁶

V rámci zachování platnosti závěti co do její formy postačí, aby byl splněn alespoň jeden z hraničních určovatелů vyjmenovaných v § 77 odst. 2 zákona č. 91/2012, o mezinárodním právu soukromém (dále jako „ZMPS“). Dle tohoto ustanovení postačí, aby forma závěti odpovídala alespoň jednomu z následujících kolizních kritérií, a to *„právnímu řádu státu, jehož občanem byl zůstavitel v době projevu vůle nebo v době svého úmrtí, nebo na jehož území byla závěť pořízena, nebo ve kterém měl zůstavitel v době projevu vůle nebo v době svého úmrtí obvyklý pobyt, nebo kterého se má použít pro právní poměry dědické, nebo by se ho pro ně mělo použít v době pořízení závěti, nebo ve kterém je nemovitá věc, pokud jde o tuto nemovitou věc.“*⁴⁷ Tato kolizní kritéria nejsou hierarchicky řazena, ale je nutné přihlídnout ke všem okolnostem případu. Pokud by závěť byla pořízena pouze na krátkodobém pobytu v zahraničí a nebyl by k takovému

⁴³ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. 2013, str. 57

⁴⁴ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 102

⁴⁵ § 77 odst. 1 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále citováno jako „ZMPS“).

⁴⁶ BŘÍZA, Petr., BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 431 (dále citováno jako „BŘÍZA, Petr., BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 2014“)

⁴⁷ § 77 odst. 2 písm. a) až e) ZMPS

právnímu jednání dán objektivní důvod, bylo by možné takové jednání posuzovat i jako obcházení zákona.⁴⁸

Za zajímavou záležitost považuji možnost zůstavitele zvolit si ve své závěti právní řád, podle kterého se budou řídit dědické poměry.⁴⁹ Zůstavitel má ale možnost pouze mezi dvěma právními řády, a to mezi právním řádem státu, jehož je občanem v době pořízení závěti, anebo dle právního řádu státu, ve kterém má v daný okamžik obvyklý pobyt.⁵⁰

1.4 Výkladová pravidla pro závěti

Obecně se na výklad právních jednání aplikuje § 555 an. NOZ, kde nalezneme základní pravidla. Pravidlo vztahující se k projevu vůle nalezneme v § 556 odst. 1 NOZ, který vychází z teorie ochrany veřejné víry. Na základě této teorie se projev vůle vykládá podle úmyslu jednajícího, byl-li jeho úmysl druhé straně znám, příp. musela-li o něm druhá strana alespoň vědět. Není-li možné zjistit úmysl jednajícího, pak je vykládán podle významu, který mu přikládá osoba v postavení osoby, které byl projev vůle určen.⁵¹ Závěť představuje specifické jednostranné právní jednání s vlastními odlišnostmi od klasických právních jednání, u něhož je projev vůle vykládán odlišně. Základ v odlišném výkladu závěti je skutečnost, že se zůstavitelův projev vůle řeší až po jeho smrti a není tak možné získat bližší informace přímo z jeho strany. Při výkladu zůstavitelovy vůle v závěti se tak preferuje teorie vůle, která vychází nejen z vlastního jazykového projevu, ale též z jiných okolností, např. ze systematického uspořádání obsahu závěti, je třeba dopátrat se skutečné vůle, kdo tento právní úkon učinil.⁵² Existují-li tedy pochybnosti o skutečné vůli pořizovatele závěti, je nutno zjišťovat vedle textu listiny i všechny další okolnosti stojící vně vlastního projevu vůle pořizovatele závěti, a to i tehdy, když je předepsána písemná forma.⁵³

Právní úprava závěti v NOZ obsahuje také některá specifická výkladová pravidla. Jedno z nich je bezpochyby uvedeno v § 1494 odst. 2, podle kterého je závěť nutno vykládat tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Doplnění

⁴⁸ BŘÍZA, Petr., BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 2014, str. 433-434

⁴⁹ § 77 odst. 4 ZMPS

⁵⁰ BŘÍZA, Petr., BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 2014, str. 436

⁵¹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 60

⁵² MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 60

⁵³ FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. 2006, str. 393-394

tohoto pravidla se pak týká samotného významu použitých slov v závěti, jejichž výklad má odpovídat obvyklému významu slov, pokud se neprokáže, že zůstavitel byl zvyklý spojovat s danými slovy jiný, sobě vlastní smysl. To je možné považovat za rozšíření výkladového pravidla, že se právní jednání posuzuje podle svého obsahu.⁵⁴ NOZ tedy bere ohled na skutečnost, že závěť pořizují lidé s různým vzděláním a že v různých oblastech se mohou pro stejné věci používat i jiná označení.⁵⁵ Důvodová zpráva k NOZ pak zvláště uvádí, že závěť nelze vykládat podle toho, jak se jeví dědicům.⁵⁶ Tento přístup je tedy pravým opakem toho, jak bylo často přistupováno k závěti podle ObčZ z roku 1964, jehož snaha byla spíše vyhovět dědicům než zůstaviteli.

NOZ také dává zůstaviteli možnost sepsat závěť na více listinách, pokud v závěti odkáže na jiné listiny, které samostatně splňují náležitosti závěti uvedené v § 1494 odst. 1.⁵⁷ Takové závěti se označují jako *testamentum mysticum* či *testamentum ad schedam*.⁵⁸ V případě, že by tyto listiny nesplňovaly podmínky kladené na závěť, mohou sloužit jako interpretační vodítko a tím tak upřesnit zůstavitelovu vůli. Příkladem takové listiny, jejíž obsah bude sloužit pouze k vysvětlení, může být náčrtek pozemku, kterým zůstavitel upřesňoval podíly dědiců, nebo třeba kupní smlouva specifikující věc z pozůstalosti, k níž má dědic na základě závěti dědické právo.

Pomocí těchto interpretačních pomůcek je možné vykládat zůstavitelovu vůli, není ji ale možné tímto způsobem doplňovat nebo dokonce nahrazovat, pokud ji zůstavitel při pořizování závěti neměl, nebo sice měl, ale neprojevil ji.⁵⁹

⁵⁴ KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 5, str. 158

⁵⁵ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. 2013, str. 50

⁵⁶ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 615

⁵⁷ § 1495 NOZ

⁵⁸ FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu OZ. *Právník*. 2008, roč. CXLVII, č. 11, str. 1208

⁵⁹ FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. 2006., str. 406

2. FORMY ZÁVĚTI

Předpokladem pro platnost závěti je vedle výše uvedených náležitostí také vnější forma závěti. Dle § 1532 NOZ musí mít závěť zásadně písemnou podobu bez ohledu na to, zda je pořizována formou soukromé listiny nebo veřejné listiny.⁶⁰ Jedinou výjimkou z tohoto pravidla představuje závěť pořizená ústně jakožto závěť s úlevou.⁶¹ Z toho tedy vyplývá, že forma závěti je obecně zachována s ohledem na předcházející právní úpravy.⁶²

Dle § 582 odst. 1 NOZ má nedodržení zákonem předepsané formy za následek neplatnost právního jednání, což jinými slovy znamená, že závěť, která by nebyla učiněna zůstavitelem v zákonem vyžadované formě, by nebyla platná.

Pojem „písemná forma“ je nutno chápat v širším smyslu slova, neboť NOZ obecně neřeší čím a na co má být závěť sepsána. Obecně je písemná forma zachována, pokud je právní jednání zachyceno ve zřetelně vnímatelné podobě na jakémkoliv materiálu.⁶³ Proto ani NOZ nebrání tomu, aby závěť byla prakticky zachycena do jakéhokoliv hmotného substrátu, který je schopen zaznamenat a uchovat písemný projev vůle pořizovatele,⁶⁴ tak např. na ubrousku pomocí rtěnky nebo vytesána do kamene. Lze ale dovodit z § 1534 NOZ, že zákon počítá především se zaznamenáním závěti na listině jakožto na hmotném základu, neboť listinou se rozumí písemnost, která podává určité zprávy, které jsou zachyceny na movitém podkladu.⁶⁵

Přestože NOZ výslovně nevylučuje v právní úpravě závěti možnost uvedenou v § 562 odst. 1, tzn. zachování písemné formy i při právních jednání učiněných elektronickými nebo jinými technickými prostředky schopných zachytit obsah, dle komentáře je nutné vykládat úpravu závěti v neprospěch této možnosti.⁶⁶

⁶⁰ § 1532 NOZ

⁶¹ § 1542 odst. 1 a 2 NOZ

⁶² Např. § 476 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále citováno jako „ObčZ z roku 1964“)

⁶³ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné I – Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, str. 162 (dále citováno jako „DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné I – Díl první: Obecná část*. 2013.“)

⁶⁴ KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 5, str. 159

⁶⁵ LAVICKÝ, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, str. 2038 (dále citováno jako „LAVICKÝ, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 2014.“)

⁶⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 2014, str. 126

Takové stanovisko vychází z povahy závěti a nutnosti závět' vlastnoručně podepsat, nebo dokonce i vlastnoručně sepsat (viz. vlastnoruční závět').

Příkladem aplikace výše uvedeného ustanovení v budoucí praxi by mohlo být sepsání závěti na počítači a odeslání datovou zprávou opatřenou zaručeným elektronickým podpisem (dále pouze elektronický podpis), a to přímo notáři, který ji zaeviduje do elektronické evidence právních jednání pro případ smrti vedené Notářskou komorou České republiky.

Elektronický podpis představuje bezpečný prostředek umožňující identifikaci podepisující osoby⁶⁷ a v současné době se považuje za určitou náhradu vlastnoručního podpisu. Samotné připojení elektronického podpisu je opatřeno zadáním příslušného PINu či hesla k certifikátu, který je možné získat pouze od akreditované společnosti. Elektronický podpis nezajišťuje pouze jistotu, že datová zpráva byla podepsána konkrétní osobu, ale zajišťuje také integritu zprávy, tzn. možnost snadného zjištění následné změny zprávy.⁶⁸ Z toho vyplývá, že elektronický podpis může představovat i bezpečnější prvek závěti než pouhé vlastnoruční znamení⁶⁹ v podobě např. tří křížků, které může učinit zůstavitel za určitých okolností namísto vlastnoručního podpisu, a to i přesto, že je nevidomý a nemůže se na vlastní oči seznámit s dokumentem, na který toto znamení činí.

V dalším kroku, kdy notář obdrží závět' prostřednictvím datové zprávy s elektronickým podpisem, by mohl učinit zpětnou vazbu a potvrdit přijetí závěti přímo zůstaviteli jinou cestou, např. dopisem do vlastních rukou.

Přes výše uvedené ale považuji prozatím stanovisko uvedené v komentáři k použití elektronické metody za správné, neboť zůstavitel často závětí pořizuje o celé své pozůstalosti a současná doba je známá různými podvody prostřednictvím elektronických prostředků. Proto by měl být zachován větší důraz na opatrnost právě s ohledem na to, že k řešení závěti dochází až po smrti zůstavitele.

⁶⁷ § 2 písm. b zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁸ eLearningový kurz. *Zaručený elektronický podpis (eGON)* [online]. Institut pro veřejnou správu. Praha. str. 7. Dostupné z: http://www.zdarns.cz/egoncentrum/kurzy/zaruceny_el_podpis.pdf

⁶⁹ § 563 odst. 1 věta za středníkem NOZ

Pokud jde o označení závěti, tak listina obsahující závěť nemusí být výslovně takto nazvána, pokud z jejího obsahu vyplývá, že zůstavitel povolává dědice ke své pozůstalosti. Závěť může být tedy obsažena i v dopise.⁷⁰

V případě, že není možné závěť sepsat pouze na jeden list a je nutno jich použít více, zůstavitel by měl všechny tyto listy alespoň očíslovat, nejlépe i s připojením svého podpisu na každém listu. Nejúčelnější by bylo spojit jednotlivé listy, aby nebylo možné později rozdělit (např. provlečením šňůrky, jejíž konce jsou spojeny pečeti) nebo použít jeden velký arch.⁷¹

Ohledně formy závěti existuje zajímavý judikát Nejvyššího soudu ČSR ze dne 12.12.1926, v němž soud konstatoval, že i poslednímu pořízení, které nesplňuje vnější formu potřebnou k jeho platnosti, je možno zjednat trvalou platnost uznáním zúčastněných osob (nejbližších zákonných dědiců), pokud o tomto formálním nedostatku tyto zúčastněné osoby ví a směřuje-li jejich vůle k tomu, aby zůstavitelovo poslední pořízení, jak se stalo, bylo zachováno v platnosti, a zároveň tím nejsou dotčeny nijak veřejné zájmy. Právní věta tohoto rozhodnutí by měla stále platit, a to nejen pro právní jednání v dědickém právu, nýbrž i v ostatních oblastech občanského práva.⁷²

2.1 Základní dělení forem závěti

Závěti lze třídit obecně z různých hledisek, např. na závěti písemné či ústní, závěti pořízené soukromou listinou nebo prostřednictvím veřejné listiny, dále závěti se svědky či beze svědků, nebo také na závěti pořízené s úlevou nebo bez úlev.

Dle mého názoru, NOZ na první pohled rozlišuje tři základní formy závěti, a to závěti pořízené soukromou listinou, které jsou upraveny v § 1533 an., závěti pořízené veřejnou listinou, které jsou upraveny v § 1537 an., a nakonec privilegované závěti neboli závěti pořizované s úlevami, jejichž úpravu nalezneme v § 1542 an. Novou systematiku rozdělení forem závětí v NOZ považují za další

⁷⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. Vydání 1. Brno: Computer Press, 2007. str. 78 (dále citováno jako „SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. 2007.“)

⁷¹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 102

⁷² ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 2014, str. 127

pokrok, neboť je mnohem přehlednější než v předchozí úpravě ObčZ z roku 1964, kde např. § 476d působil zmatečně.⁷³

Vzhledem k systematicke i specifickéosti uvádím záměrně privilegované závěti jako třetí formu a to i přesto, že je lze také členit na soukromé a veřejné závěti. Jednotlivé typy privilegovaných závětí ale nelze zařadit pod první dvě uvedené základní formy. Co se týče ústní závěti, která představuje soukromý typ privilegované závěti, už z jejího názvu vychází, že samotná zůstavitelova závěť nebude zachycena na listině. Ani veřejné typy privilegovaných závětí nelze čistě podřadit pod závěti pořizené veřejnou listinou, neboť se jedná o listinu, na kterou se pouze hledí při splnění všech náležitostí jako na veřejnou listinu.⁷⁴

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že klasickou závěť můžeme pořidit buď soukromou, nebo veřejnou listinou. Zůstavitel tak může ovlivnit pohled na pravost a správnost své závěti, neboť závěť sepsaná veřejnou listinou zakládá vůči každému plný důkaz o tom, kým a kdy byla vystavena, jakož i o tom, co je v ní potvrzeno.⁷⁵ Pro veřejnou listinu tedy platí presumpce pravosti a správnosti a taková vlastnost způsobuje nesporně lepší důkazní postavení oproti soukromé listině, u níž naopak platí, že je na každém, kdo se jí dovolává, aby prokázal její pravost a správnost.⁷⁶ Jinými slovy, dědic dovolávající se závěti pořizené veřejnou listinou bude mít snadnější důkazní pozici, než dědic dovolávající se závěti sepsané soukromou listinou.

Za nejjistější formu závěti, tzn. že v dědickém řízení bude postupováno bez problémů, se považuje závěť formou veřejné listiny, resp. notářský zápis, následuje závěť sepsaná vlastní rukou zůstavitele, dále závěť pořizená jinak, než vlastní rukou zůstavitele, a za nejméně jisté se považuj privilegované závěti.⁷⁷

2.2 Závěť pořizená soukromou listinou

Mezi závěti pořizované soukromou listinou NOZ řadí závěť psanou vlastní rukou zůstavitele, odborně nazývanou holografní závěť, a dále závěť psanou jinak než

⁷³ § 476 ObčZ z roku 1964 ve svém prvním odstavci hovoří o závěti formou notářského zápisu. V následujících odstavcích se pak věnuje nejen závěti formou notářskému zápisu, ale také závěti osob se smyslovým postižením, což způsobuje na první pohled systematický nesoulad.

⁷⁴ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 637

⁷⁵ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 256

⁷⁶ § 565 NOZ

⁷⁷ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 57-58

vlastní rukou pořizovatele, tzv. alografní závěť. Jejich obecnou úpravu NOZ zásadně přejímá z předchozí právní úpravy z § 476a, 476b a 476d odst. 3, 4 a 5 ObčZ z roku 1964.⁷⁸

NOZ se podrobně zabývá úpravou závěti nevidomých osob a osob se smyslovým postižením, které nemohou číst nebo psát. Taková závěť je označovaná jako zvláštní forma alografní závěti. V tomto případě NOZ rozšiřuje úpravu tohoto typu závěti oproti úpravě v ObčZ z roku 1964, ale také jí dává ucelenější vzhled.

Takto pořizenou soukromou závěť může zůstavitel ponechat jak u sebe, tak ji svěřit kterékoliv jiné osobě do úschovy, a to i závětnímu dědici. Pokud chce mít zůstavitel jistotu, že nedojde ke ztrátě, zneužití či zatajení jeho závěti, je účelné ji uložit do notářské úschovy u kteréhokoliv notáře v České republice. Notář vedle uchování závěti také závěť zaeviduje do Evidence právních jednání pro případ smrti, které je vedeno Českou notářskou komorou.⁷⁹ Výhodou také je, že se zůstavitel nemusí k notáři přímo osobně dostavovat, může svou závěť zaslat prostřednictvím provozovatele poštovních služeb nebo prostřednictvím svého zástupce.⁸⁰

Přestože bude závěť uchovaná u notáře, zůstane jí nadále charakter soukromé listiny, proto i po jejím vydání z notářské úschovy bude stále platná, což je podstatný rozdíl oproti závěti pořizené veřejnou listinou, resp. notářským zápisem, neboť u ní je následkem vydání z notářské úschovy její odvolání, resp. její zrušení.⁸¹

2.2.1 Vlastnoruční závěť

*„Kdo chce pořizovat v písemné formě beze svědků, napíše celou závěť vlastní rukou a vlastní rukou ji podepíše.“*⁸² Tento způsob pořízení závěti je nejméně komplikovanou formu závěti, a proto se jedná o nejčastěji vybíranou formu. Je známá jak pod pojmem „vlastnoruční závěť“, tak o pod již zmíněným pojmem „holografní závěť“, ale také i pod pojmem „závěť beze svědků“, neboť není nutná asistence jiné osoby, než je zůstavitel.

⁷⁸ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 631

⁷⁹ MIKEŠ, Jiří, MUŽIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 108-109

⁸⁰ § 83 odst. 2 a 3 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále citováno jako „NotŘ“)

⁸¹ § 1579 odst. 1 a 2 NOZ

⁸² § 1533 NOZ

Vzhledem k tomu, že NOZ vyžaduje, aby závěť byla napsaná i podepsána vlastní rukou zůstavitele, je základním předpokladem pro tuto formu jeho schopnost vlastního písemného projevu. Další podmínku, kterou zůstavitel musí splňovat je, že nesmí být osobou nevidomou nebo osobou s jiným smyslovým postižením, které mu znemožňuje číst nebo psát.⁸³ Tato podmínka je logická z toho důvodu, že pro tento typ osob je zákonem předepsaná jiná forma závěti, a to zvláštní forma alografní závěti.

Důvod, proč má být závěť celá sepsána vlastní rukou, je nutno vidět v zajištění její pravosti, neboť pomocí písmoznaleckého posudku zůstavitelova písma je možno zjistit, zda závěť sepsal skutečně on. V praxi dochází ke zjištění pravosti písma srovnávací metodou, kdy se porovnává rukopis v závěti s rukopisem v jiných písemnostech pocházejících od zůstavitele. Z písma zůstavitele je také možné zjistit rozpoložení zůstavitele v době, kdy závěť sepsal. To je důležité především pro zjištění, zda zůstavitel nejednal v duševní poruše.⁸⁴

Přestože zákon uvádí, že závěť musí být napsána vlastní rukou, judikatura i praxe interpretuje pojem „vlastnoruční“ v širším smyslu slova. Vychází se tak z toho, že je možné závěť sepsat i jinou částí těla, pokud je zůstavitel zdravotně postižen, např. nohou, protézou či ústy. Takový způsob psaní ale musí být pro zůstavitele možný a obvyklý a zároveň musí nést charakteristické znaky jeho rukopisu.⁸⁵ Z toho vyplývají dva kumulativní požadavky. Jednak že způsob psaní je pro zůstavitele obvyklý, tzn., že musí existovat vícero písemností, které takto sepsal, a jednak musí tento způsob psaní odpovídat charakteristickým znakům písma zůstavitele, aby byl možný znalecký posudek písma.

Z výše uvedeného lze tedy usuzovat, že pokud zůstavitel, který pro svou krátkodobou tělesnou vadu, pro kterou nemůže psát ani jednou rukou, sepiše závěť např. ústy a tento způsob psaní běžně nepoužívá, nebude takto sepsaná závěť považována za „vlastnoruční závěť“, a bude pravděpodobně stížena absolutní neplatností.

⁸³ NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: GRADA Publishing, 2014, str. 48 (dále citováno jako „NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. 2014.“)

⁸⁴ MIKEŠ, Jiří, MUŽIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 102

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3.4.2008, sp.zn. 21 Cdo 1744/2007

Za vlastnoruční závěť se považuje i závěť sepsaná a podepsaná nedominantní rukou zůstavitele (v případě praváka bude tedy závěť sepsána levou rukou).⁸⁶ Přestože tento případ formálně naplňuje znaky vlastnoruční závěti, neboť NOZ neobsahuje zvláštní požadavek sepsání závěti dominantní rukou, je nutné podotknout, že s velkou pravděpodobností nebude písmo psané nedominantní rukou odpovídat charakteristickému rukopisu zůstavitele, a proto bude v případně sporu o pravost závěti nesporně složitější později prokázat zůstavitele jako pisatele závěti.

Těž je judikaturou zcela vyloučeno, aby zůstaviteli byla poskytnuta při sepisování holografické závěti jakákoliv pomoc, která by mohla ovlivnit charakteristické rysy rukopisu. To znamená, že jakékoliv vedení zůstavitelovy ruky, ať již dominantní či nedominantní pomocí, způsobuje neplatnost závěti.⁸⁷

Bez ohledu na to, zda zůstavitel sepsal závěť svou dominantní či nedominantní rukou, příp. použil k sepsání závěti jinou část svého těla, musí být text bezpodmínečně čitelný. V případě nečitelného obsahu může být projev vůle zůstavitele nesrozumitelný, a to může způsobit neplatnost části nebo i celé závěti.⁸⁸ Proto by zůstavitel měl volit formu závěti právě s ohledem na svůj zdravotní stav a na své schopnosti.

Jak je výše uvedeno, holografická závěť musí být sepsána v celém rozsahu vlastní rukou. Judikatura tento požadavek vztahovala i k datu pořízení závěti, tzn. že datum závěti musel být také napsán vlastní rukou zůstavitele, jinak byla závěť neplatná a to z toho důvodu, že datum představoval obligatorní obsahovou náležitost závěti.⁸⁹ Ze stanoviska Nejvyššího soudu ČR vychází i I. Schelleová, když uvádí, že i „datum podpisu závěti musí splňovat náležitosti holografní závěti, a proto musí být uvedeno vlastní rukou zůstavitele.“⁹⁰ Domnívám se, že tento přístup bude ale překonán s ohledem na novou úpravu, která nevyžaduje připojení data pořízení k závěti, z čehož při výkladu Nejvyšší soud ČR vycházel. Za platnou závěť by dle mého názoru měla být považována i taková závěť, ve které není datum napsán vlastní rukou zůstavitele, ale např. na psacím stroji.

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001

⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 4. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2007

⁸⁸ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. 2013, str. 58

⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.11.1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98

⁹⁰ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. 2013, str. 57

Spor by ale mohl vzniknout v situaci, kdy budou existovat např. dvě vlastnoruční závěti, které vedle sebe nemohou obstát, a jediným vodítkem bude datování jedné z konkurujících závětí, přičemž tento datum bude napsán jinak než vlastní rukou zůstavitele. Pokud bychom se přidrželi stávající judikatury, která vyžaduje napsání data vlastní rukou, způsobovalo by to minimálně neplatnost datované závěti právě v části uvedení data. Z toho vyplývá, že tedy ani z jedné závěti nebude zřejmé, kdy byly pořízeny, a proto budou obě závěti neplatné, neboť nejsou schopny vedle sebe obstát. Pokud bychom ale první datovanou závěť interpretovali ve světle nové úpravy (viz. výkladová pravidla závěti) a s ohledem na to, že datum není povinnou součástí závěti, měli bychom dle mého názoru na takovou závěť pohlížet jako na platnou i v části uvedení data. Na podporu tohoto mého tvrzení bych uvedla i stanovisko V. Bednáře, který zaujímá opačný názor, když uvádí, že nelze dovozovat z ObčZ z roku 1964, že musí být i datum v závěti napsán vlastní rukou zůstavitele.⁹¹

Z výše uvedeného vyplývá, že sepsání závěti vlastní rukou není spojeno s žádnými náklady a prakticky se jedná o jednoduché a pohotové právní jednání. Nevýhodu lze ale spatřovat právě v její nekomplikovanosti, kdy se zůstavitel může rozhodnout pro sepsání závěti jako reakci na náhlou situaci a nikoli po zvážení takového činu.⁹²

2.2.2 Závěť psaná jinak než vlastní rukou zůstavitele

Jak již z nadpisu podkapitoly vyplývá, jedná se o formu soukromé závěti, u které se nevyžaduje vlastnoruční sepsání textu zůstavitelem. Není tedy rozhodující, jakým způsobem byla závěť vyhotovena, ale je nutné splnit jiné předpoklady pro platnost této závěti jako je vlastnoruční podpis zůstavitele a asistence svědků.

I tuto formu závěti můžeme znát pod obecnými názvy jako je závěť se svědky či alografní závěť. NOZ zachovává rozlišení obecné alografní závěti se dvěma svědky a její zvláštní formy, kam zahrnuje závěť nevidomých osob a osob s jiným smyslovým postižením, které nemohou číst nebo psát.

Pro tuto formu závěti NOZ vyžaduje vyšší nároky než na závěť holografní, nicméně i přes tyto vyšší nároky se jedná o nejčastěji zneužívaný typ závěti pro podvodná jednání. Přes tento fakt má ale i nesporné výhody oproti závěti

⁹¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost*. 2011, str. 77

⁹² MIKEŠ, Jiří, MUŽIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 103

holografní. Pokud je sepsána na počítači, příp. na psacím stroji, tak je zachován požadavek čitelnosti textu, což představuje předpoklad pro platnost závěti. Nutná účast svědků na pořízení závěti pak může zajistit vyšší pravděpodobnost, že závěť nebude po smrti zůstavitele zapomenuta. Další výhodou představují i minimální náklady na její pořízení.

2.2.2.1 Obecná forma alografní závěti

Zůstavitel může tuto závěť zhotovit pomocí počítače, psacího stroje, ale třeba také diktátem třetí osobě, která dokonce může být i závětním dědicem.⁹³ U pisatele závěti se ani nevyžaduje plná svéprávnost k právním jednáním.⁹⁴

Základním předpokladem pro platnost této závěti je dle mého splnění tří požadavků, a to vlastnoručního podpisu zůstavitele, jeho výslovné prohlášení před minimálně dvěma současně přítomnými svědky, že listina obsahuje jeho poslední vůli⁹⁵ a také požadavek podpisu svědků, neboť bez toho by nebyla závěť považována za perfektní.

Přítomnost svědků se nevyžaduje přímo u sepisu samotné závěti, ale teprve u prohlášení zůstavitele, že se jedná o jeho závěť. Smyslem nezbytné asistence svědků u pořízení této závěti je, aby byli schopni v případě pozdějších pochybností o původu závěti stvrdit, že zůstavitel o daném dokumentu prohlásil, že obsahuje jeho poslední vůli. Není tedy potřeba, aby tito svědci znali obsah závěti.⁹⁶ Vzhledem k tomu, že se nevyžaduje, aby svědci byli seznámeni s obsahem závěti, nemusí tedy rozumět ani jazyku, kterým byla závěť sepsána, musí ale rozumět jazyku, kterým zůstavitel prohlašuje, že se jedná o jeho poslední vůli.⁹⁷

Samotné prohlášení zůstavitele před svědky musí proběhnout výslovně, tzn. za použití minimálně jednoho slova. Musí se jednat zároveň o takový projev, u kterého svědci nebudou mít žádné pochybnosti o tom, že listina obsahuje zůstavitelovu poslední vůli.⁹⁸ Takové prohlášení tedy může v praxi vypadat i jako dotaz ze strany svědků na zůstavitele, zda daná listina obsahuje jeho poslední vůli,

⁹³ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. 2011, str. 78

⁹⁴ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 104-105

⁹⁵ § 1534 NOZ

⁹⁶ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 105

⁹⁷ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. 2011, str. 78

⁹⁸ ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK Milan a kolektiv. *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 1451 (dále citováno jako „ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK Milan a kolektiv. *Občanský zákoník I, II*. 2009.“)

a zůstavitel odpoví jedním slovem „ano“. Požadavek výslovnosti by ale nebyl splněn, pokud by zůstavitel na daný dotaz pouze souhlasně pokývl hlavou.

Judikatura dále konkretizuje způsob výslovného projevu zůstavitele. *Zůstavitel může tento projev učinit ústně, písemně, případně i jiným jednoznačným, nesporným a pochyby nevzbuzujícím způsobem, z něhož je zřejmé jeho vědomí skutečnosti, že listina obsahuje jeho poslední vůli, a že s jejím obsahem souhlasí.*⁹⁹

V praxi je tedy možné, aby zůstavitel učinil namísto ústního projevu písemný projev, který musí být součástí dané závěti. Tento projev může být uveden pod textem závěti slovy, že přítomní svědci svými podpisy stvrzují výše uvedenou závěť a že zůstavitel tímto výslovně prohlašuje, že daná listina obsahuje jeho poslední vůli. Tento postup bude výhodný například pro osoby smyslově postižené, např. hluchoněmé, které umí číst a psát, nejsou ale schopny ústního projevu.

Pořadí splnění uvedených tří požadavků není NOZ upraven a nebyl ani upraven předchozími úpravami dědického práva. Nutno tedy vycházet z dosavadní judikatury, že není zákonem závazně stanoveno pořadí, v jakém musí být náležitosti alografní závěti splněny. Dle judikatury zůstavitel může nejdříve výslovně před svědky prohlásit, že listina obsahuje jeho závěť, a poté jí bezprostředně podepsat, nebo že svědci nejdříve závěť podepíší a bezprostředně poté zůstavitel před nimi prohlásí, že listina obsahuje jeho poslední vůli.¹⁰⁰ Z judikatury tedy vyplývá, že nezáleží na pořadí těchto jednotlivých úkonů, ale na bezprostřední časové souvislosti mezi nimi, aby se jevily jako jednotný úkon.

Konkrétnější pořadí úkonů uvádí J. Mikeš a L. Muzikář, neboť dle jejich výkladu může zůstavitel výslovný projev před svědky učinit jak před jeho vlastnoručním podpisem, tak i po jeho podpisu, avšak v přímé souvislosti s podpisem svědků a musí tak učinit dříve, než se tito svědci podepíší.¹⁰¹ Právě uvedením stanoviska, že zůstavitel musí učinit projev i podpis dříve (bez ohledu na jejich pořadí) než se podepíší svědci, se v malé míře odchyluje od uvedené judikatury, neboť ta dle výše uvedeného umožňuje, aby došlo i k podpisu svědků předtím, než zůstavitel výslovně prohlásí danou listinou za svou poslední vůli, kterou opatří i podpisem. Výklad výše uvedených autorů je ale logický, neboť svědci by měli vědět, co

⁹⁹ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 6. 8. 1999, sp. zn. 18 Co 397/98

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu v ČR ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 21 Cdo 1178/2009

¹⁰¹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 106

přesně podepisují, což zjistí právě až samotným výslovným prohlášením zůstavitele.

S tím souvisí i otázka, jaké datum uvést v závěti za předpokladu, že se zůstavitel rozhodne datum připojit, neboť až splněním všech náležitostí se stává závěť perfektní a tím tak platnou. Pokud budeme vycházet z výše uvedeného výkladu, že jako poslední úkon by měl být podpis svědků nikoli zůstavitele, měl by tedy být uveden datum podpisu těchto dvou svědků.¹⁰²

2.2.2.2 Zvláštní forma alografní závěti

NOZ se v § 1535 a v § 1536 podrobně věnuje úpravě forem závětí osob nevidomých a osob se smyslovým postižením, které nemohou číst nebo psát. Ustanovení o formě závěti pořízené osobou se smyslovým postižením, která nemůže číst nebo psát, je speciálním ustanovením ve vztahu k ustanovení o závěti nevidomých osob. V tomto smyslu se tedy vztahuje také na osoby nevidomé, ale na ty, které nemohou psát. Vedle těchto osob se pak tato úprava uplatní především u neslyšících, němých a hluchoslepých osob, které také nemohou číst nebo psát.¹⁰³

Pokud je zůstavitel nevidomý a chce pořídit soukromě, pak musí projevít svou poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky, a to v listině, kterou musí jeden z těchto svědků nahlas přečíst.

Je-li zůstavitel osobou se smyslovým postižením, které mu znemožňuje číst nebo psát, i ten musí projevít svou poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině. Její obsah musí být následně tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, které si zůstavitel zvolil, a to svědkem, který závěť nepsal. Tento způsob dorozumívání musí ovládat všichni, kteří se účastní procesu pořízení závěti touto formou.

Pojem „zvláštní způsob dorozumívání“ NOZ zavádí nově, aby tímto spojením pokryl všechny způsoby dorozumívání osob se smyslovým postižením, které nemohou číst nebo psát. V praxi se bude jednat především o komunikační systémy jako je znaková řeč, prstová abeceda, vizualizace mluvené češtiny,

¹⁰² BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. 2011, str. 80

¹⁰³ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 66

písemný záznam mluvené řeči, Lormova abeceda, daktylografika, Braillovo písmo s využitím taktilní formy, taktilní odezírání a vibrační metoda Tadoma.¹⁰⁴

Závěť může být sepsána i jinou osobou, než je jeden ze tří přítomných svědků, např. advokátem. Pokud ji ale sepisuje jeden ze svědků, nemůže být zároveň svědkem, který závěť přečte, resp. tlumočí.¹⁰⁵

Zvláštní přístup NOZ zavádí ohledně předčitatele, resp. tlumočitele závěti, když výslovně uvádí, že závěť musí být přečtena nebo tlumočena jedním z přítomných svědků. V ObčZ z roku 1964 nebylo zmíněno, kdo má závěť přečíst, příp. tlumočit, proto nebylo sporné, že předčitatelem, resp. tlumočником mohl být i někdo jiný než svědek.¹⁰⁶ Roli předčitatele mohl dokonce plnit i sám zůstavitel, byl-li schopen číst (nikoli psát).¹⁰⁷ Přestože NOZ výslovně uvádí, kdo má číst či tlumočit závěť v § 1535, dle mého je nutné si u jeho výkladu dopomoci § 1541, který naopak vyjmenovává osoby, které se na procesu závěti obecně účastní a mezi nimi je i výslovně uveden předčítatel a tlumočnick.

Lze tedy dovodit, že je zachována i možnost sepsání a přednesu závěti třetími osobami.¹⁰⁸ Je ale nutné podotknout, že příslušená ustanovení o přečtení, resp. tlumočení závěti mohou způsobovat nesprávnou představu. Přesto si myslím, že případné spory související s tímto výkladem budou výjimečnou situací s ohledem na požadavek minimálně tří osob, které budou schopny komunikace se zůstavitelem. Pokud se zůstavitel dorozumívá s okolím zvláštním způsobem, již tento fakt snižuje počet možných osob pro funkci svědků, neboť je nutné mít i na mysli, že se musí jednat o důvěryhodné osoby, které zůstavitele znají. Z toho vyplývá, že zůstaviteli může vzniknout samostatný problém se získáním tří svědků, natož pak i dalších osob, které mu pomohou sepsat a tlumočit poslední vůli.

Judikatura stanovuje, aby po celou dobu procesu pořízení závěti touto speciální formou byli přítomni všichni tři svědci, příp. i pisatel a předčítatel, resp. tlumočnick, je-li osobami odlišnými od svědků. Celý proces zahrnuje projev

¹⁰⁴ § 6 odst. 1 zákona č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob

¹⁰⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 132

¹⁰⁶ ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK Milan a kolektiv. *Občanský zákoník I, II.* 2009, str. 1451

¹⁰⁷ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* 2011, str. 82

¹⁰⁸ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi.* 2014, str. 65

poslední vůle, sepis tohoto projevu do listinné podoby, přečtení této listiny, zůstavitelovo potvrzení, že přečtená listina obsahuje jeho poslední vůli a nakonec podpis svědků.¹⁰⁹ Z toho vyplývá, že svědci budou seznámeni s obsahem závěti, což představuje podstatný rozdíl oproti obecné formě alografní závěti.

Zůstavitel musí i před přítomnými svědky potvrdit, že daná listina obsahuje jeho poslední vůli. NOZ v této části neříká, že je nutné výslovné potvrzení stejně jako u obecné alografní závěti, lze ale dovozovat, že i v tomto případě bude zapotřebí, aby zůstavitel použil takový slovo, aby nebylo pochyb o obsahu listiny, ke které se prohlášení vztahuje. V případě nevidomé osoby by neměl být problém s ústním výslovným prohlášením, zatímco u osoby se smyslovým postižením, která nemůže číst nebo psát, bude nutné potvrzení domluveným způsobem dorozumívání. Nebude tedy možné, aby zůstavitel potvrdil svou závěť konkludentně, např. přikývnutím.

Součástí takto pořízené závěti musí být i uvedení, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo závěť napsal, kdo ji přečetl, příp. tlumočil a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli. V případě, že si zůstavitel pro pořízení závěti zvolil zvláštní způsob dorozumívání, i tento údaj musí být v závěti uveden, a to včetně samotného způsobu dorozumívání.¹¹⁰

Přestože tento typ závěti pořizují zůstavitelé, kteří nemohou číst nebo psát, i od nich se nově vyžaduje, aby závěť podepsali.¹¹¹ Pokud toho nejsou schopni, mohou namísto podpisu učinit rukou nebo jinak vlastní znamení, ke kterému pak jeden ze svědků připiše zůstavitelovo jméno. NOZ tedy umožňuje, aby zůstavitelovo znamení mohlo být připojeno i pomocí nohy či úst. V případě, že zůstavitel nemůže učinit ani takovéto znamení, pak musí pro svou poslední vůli zvolit formu veřejné listiny.¹¹² Jedná se pravděpodobně o nejpodstatnější změnu týkající se zvláštní formy alografní závěti, neboť ObčZ z roku 1964 nekladal na zůstavitele požadavek podepsat takovou závěť.¹¹³ Vedle zůstavitele je také nutný podpis všech osob, které se na pořízení závěti účastnily, tzn. nejen podpisy svědků, ale

¹⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4.5.2004, sp.zn. 30 Cdo 164/2004

¹¹⁰ § 1536 odst. 1 NOZ

¹¹¹ § 1536 odst. 2 NOZ

¹¹² ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 134

¹¹³ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* 2011, str. 82

také podpis pisatele, příp. i předčitatele, pokud se jedná o osoby odlišné od svědků¹¹⁴.

Dle judikatury je zvláštní forma alografní závěti vyhraněna pouze pro výše uvedený typ osob, neboť obsahuje přísnější podmínky, které by měly zvýšit ochranu handicapovaných osob. Pokud by tuto formu zvolila osoba, která není handicapovaná do takové míry, že nemůže číst nebo psát, a může pořídit jinou soukromou formou, bude tato závěť neplatná. Zůstavitel, který chce pořídit soukromě a je zároveň schopen pořídit holografní závěti, příp. obecnou závěť alografní, pak musí zvolit jeden z těchto dvou typů.¹¹⁵

Z toho vyplývá, že pokud zůstavitel nezvolí správnou formu závěti s ohledem na své schopnosti a možnosti, bude jeho závěť neplatná. Tento výklad vychází z pravidla, že není-li právní jednání učiněno ve formě stanovené zákonem, je neplatné.¹¹⁶

Domnívám se, že by toto stanovisko judikatury mělo být přehodnoceno vzhledem ke specifčnosti právního jednání pro případ smrti. Zůstavitel by neměl být trestán neplatností závěti, pokud zvolí přísnější formu závěti, než mu zákon ukládá. Se stanoviskem judikatury bych souhlasila, pokud by se jednalo o opačnou situaci, kdy např. nevidomý zůstavitel sepíše závěť na počítači, prohlásí před dvěma svědky, že se jedná o jeho poslední vůli a taková závěť by byla opatřena potřebnými podpisy, je rozumné, aby byla tato obecná alografní závěť považována za neplatnou, přestože se zůstavitel cítí schopen pořídit závěť i jednodušší formou.

S tím souvisí i další problémová situace. Často se lidé v rámci svého postižení nachází na pomyslné hranici, tzn. že mají smyslové postižení, ale zároveň mají částečně zachovanou schopnost číst i psát. Pokud se taková osoba rozhodne po seznámení se s právní úpravou závětí pro přísnější formu závěti v domnění, aby si pojistila její platnost, činí dle judikatury prakticky opak, neboť nevhodně zvolená forma závěti způsobuje její neplatnost.

NOZ také odstupuje od řešení otázky soukromé závěti pro negramotné osoby. Zatímco § 476c ObčZ z roku 1964 umožňoval pořídit soukromou závěť i osobám,

¹¹⁴ 1539 odst. 1 věta druhá a § 1541 NOZ

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006, dále také usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.2.2012, sp.zn. 21 Cdo 341/2010

¹¹⁶ § 582 odst. 1 věta první NOZ

kteře neumí číst ani psát (analfabet), NOZ tuto problematiku vůbec neřeší. U zůstavitele, kteřý chce pořídít obecnou alografní závěť, vyžaduje, aby měl zachovanou schopnost číst a vlastní rukou se podepsat. Zvláštní forma alografní závěti je pak umožněna pouze osobám se smyslovým postižením, kteře neumí část nebo psát. Analfabet není osoba se smyslovým postižením, pouze neumí číst nebo psát. Vzhledem k tomu, že NOZ neupravuje zvláštní formu závěti pro tyto osoby, bude nutné postupovat podle obecných pravidel pro právní jednání, kteřá působí subsidiárně vůči úpravě závěti. Podle aktuální úpravy bude moci taková osoba pořídít závěť pouze formou veřejné listiny.¹¹⁷

2.3 Závěť pořizená veřejnou listinou

Pokud chce zůstavitel pořídít závěť nejjistějším způsobem, má možnost podle § 1537 NOZ projevit poslední vůli ve veřejné listině. Toto ustanovení zásadně přejímá úpravu závěti notářským zápisem podle § 476d ObčZ z roku 1964.¹¹⁸ I pod pojmem závěť formou veřejné listiny podle NOZ se skrývá především závěť formou notářského zápisu, neboť „vyžaduje-li právní jednání formu veřejné listiny, rozumí se jí notářský zápis.“¹¹⁹

NOZ oproti předchozí úpravě ale používá širšího pojmu „veřejná listina“, neboť vedle notářského zápisu zahrnuje také závěť v mimořádných situacích, kdy není možné pořídít před notářem, ale před starostou, příp. tím, kdo je oprávněn vykonávat pravomoci starosty, dále velitelem námořního plavidla nebo letadla, popř. jeho zástupcem, velitelem vojenské jednotky nebo jiným vojákem minimálně v hodnosti důstojníka (viz. privilegované závěti).¹²⁰

Nutno doplnit, že NOZ záměrně použil pojmu „veřejná listina“, neboť do budoucna nepočítá pouze s notářským zápisem, ale nechává možnost sepsání závěti jakožto veřejné listiny i jiným odborníkem, např. advokátem.¹²¹ Jistě bude možné do budoucna uvažovat i o závěti formou veřejné listiny, kteřá bude učiněna za pomoci soudu.

¹¹⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 132

¹¹⁸ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* 2012, str. 632

¹¹⁹ § 3026 odst. 2 NOZ

¹²⁰ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* 2012, str. 632

¹²¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* 2011, str. 131

Závěť formou notářského zápisu je tedy závěť formou veřejné listiny v užším smyslu slova a představuje univerzální typ, neboť touto formou může pořídit jak zdravý zůstavitel, který je schopen pořídit závěť vlastní rukou či s pomocí dvou svědků, tak i zůstavitel, který je nevidomý nebo se smyslovým postižením a nemůže číst nebo psát.¹²² V případě, že notář sepisuje závěť s nevidomým zůstavitelem nebo s jinak smyslově postiženým zůstavitelem, který nemůže číst a psát, postupuje notář dle § 1535 NOZ.

Ve výše uvedených případech představuje notářský zápis fakultativní volbu zůstavitele. Vedle toho jsou ale i případy, kdy zůstavitel volbu nemá a musí závěť pořídit pouze formou veřejné listiny, resp. notářským zápisem. Jedná se o následující případy.

Jinak než formou notářského zápisu nemůže pořídit osoba, která dovršila patnácti let věku a dosud nenabyla plné svéprávnosti nebo osoba, která byla sice omezena ve svéprávnosti, ale může v rámci svého omezení závěť pořídit.

Novým případem, kdy zůstavitel musí pořídit obligatorně notářským zápisem, je závěť učiněná v době, kdy se zůstavitel nachází v péči zařízení, které poskytuje zdravotnické nebo sociální služby (např. domov důchodců, nemocnice), nebo kdy jinak přijímá jeho služby (např. pečovatelka docházející k zůstaviteli domů), a chce-li povolat za dědice osobu, která takové zařízení spravuje nebo je v něm zaměstnána nebo jinak v něm působí.¹²³ Toto ustanovení sleduje ochranu především starších lidí, na které může být činěn nátlak ze strany osob, které o zůstavitele pečují. Pokud by zůstavitel v době péče o svou osobu pořídil závěť jinak než notářským zápisem, např. vlastní rukou, a měl po ukončení péče možnost bez obtíží pořídit ve formě veřejné listiny, bude takto pořízená závěť platná. Pokud by ale zůstavitel neměl reálnou možnost pořídit notářský zápis, pak by byla závěť stížena absolutní neplatností pro nedostatek formy.

Chce-li zůstavitel svou závětí zřídit nadaci, pak také musí zvolit formu notářského zápisu, neboť NOZ v § 309 odst. 4 vyžaduje pro nadační listinu formu veřejné listiny. Obdobný případ nastává, pokud chce zůstavitel povolat závětí správce své pozůstalosti, neboť i tento úkon vyžaduje formu veřejné listiny.¹²⁴

¹²² § 1537 věta druhá NOZ

¹²³ § 1493 odst. 1 a 2 NOZ

¹²⁴ § 1556 odst. 1 věta druhá NOZ

Poslední důvod, proč zůstavitel musí volit formu veřejné listiny, spočívá v jeho neschopnosti psát, což bude způsobeno nejčastěji zdravotním stavem zůstavitele. Pokud se zůstavitel nedokáže vlastnoručně podepsat nebo alespoň učinit vlastní rukou znamení namísto podpisu, musí v každém případě zvolit cestu notářského zápisu. S tím souvisí i případ, kdy zůstavitel je sice zdravý, ale neumí číst a psát, tzn. jedná se o osobu negramotnou. I tato osoba bude muset nově zvolit formu veřejné listiny.

Právní úpravu závěti notářským zápisem nalezneme vedle NOZ především v notářském řádu (dále „NotŘ“), který upravuje podobu a náležitosti notářského zápisu. Dle § 63 odst. 1 NotŘ notářský zápis musí obsahovat datum jeho pořízení, jméno a příjmení notáře včetně jeho sídla, identifikační údaje účastníků, svědků, tlumočnicků, důvěrníků, dále prohlášení účastníků, že jsou způsobilí samostatně právně jednat v rozsahu právního jednání, o kterém je notářský zápis, údaj o tom, že byla prokázána totožnost přítomných osob, obsah právního jednání, údaj o schválení notářského zápisu po jeho přečtení, podpisy všech přítomných včetně razítka notáře, příp. další náležitosti, které NotŘ stanoví.

Z toho vyplývá, že oproti soukromé závěti musí závěť notářským zápisem obsahovat datum pořízení závěti. Jedná se tedy o podstatnou náležitost, jejíž absence by způsobila neplatnost závěti.

Závěť je možné sepsat u jakéhokoliv notáře po celé České republice, přičemž jediným přípustným jazykem pro notářské listiny je jazyk český.¹²⁵ V případě, že zůstavitel nezná český jazyk, je nutné postupovat podle § 69 NotŘ, podle kterého je zapotřebí přítomnost tlumočnicka. Pokud ale notář, příp. jeho pracovník zná jazyk, který zůstavitel používá, lze od povinné přítomnosti tlumočnicka upustit. V obou případech musí být v notářském zápisu jako další náležitost uveden údaj o tom, že byl zůstaviteli text přetlumočen a že s ním zůstavitel projevil souhlas.

Jako další náležitost, kterou musí notářský zápis obsahovat, je např. údaj o tom, že se účastník seznámil s obsahem notářského zápisu pomocí přístrojů nebo

¹²⁵ BÍLEK, Petr, DRÁPAL, Ljubomír, JINDŘICH, Miloslav, WAWERKA, Karel. *Notářský řád a řízení o dědictví*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010, str. 223 (dále citováno jako „BÍLEK, Petr, DRÁPAL, Ljubomír, JINDŘICH, Miloslav, WAWERKA, Karel. *Notářský řád a řízení o dědictví*. 2010.“)

speciálních pomůcek.¹²⁶ Tento údaj se uvede zpravidla tehdy, pořizuje-li smyslově postižená osoba, která nemůže číst nebo psát.

V případě, že by notář nedodržel podstatné náležitosti notářského zápisu, které jsou výše uvedené, příp. by chyběly náležitosti, podle kterých by nebylo možné rozeznat formu notářského zápisu, zůstavitele nebo další osoby zúčastněné na sepisu notářského zápisu, není možné takovou listinu považovat za notářský zápis, resp. veřejnou listinu.¹²⁷ Dle mého názoru je ale možné takovou listinu považovat za závět' pořizenou soukromou listinou, pokud by splňovala náležitosti uvedené v příslušných ustanoveních k danému typu soukromé závěti. Naopak *absentuje-li ale v notářské listině náležitost, která je jen málo významná, může se - s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu - přesto jednat o listinu veřejnou.*¹²⁸

Notář je povinen oznámit sepsání závěti tímto způsobem přímo Notářské komoře ČR, která tento údaj zaeviduje do Evidence právních jednání pro případ smrti. Originál notářské listiny, která obsahuje zůstavitelovu závět', poté uloží notář do své úschovy. Notář může vydat pouze prostý opis notářského zápisu, a to buď přímo zůstaviteli, příp. jeho zmocněnci, má-li plnou moc s úředně ověřeným podpisem zůstavitele.¹²⁹ Pokud by zůstavitel požadoval originál notářského zápisu, jednalo by se prakticky o odvolání závěti, přičemž o tomto důsledku musí notář zůstavitele poučit.

Notářský zápis je jistě nejlepší volbou, pokud chce mít zůstavitel jistotu, že jeho závět' bude považována za platnou a pravou. Zdrojem těchto vlastností závěti je, že notář působí při sepisu notářské listiny nestranně a je povinen se přesvědčit o tom, že projev poslední vůle činí zůstavitel s rozvahou, vážně a bez donucení.¹³⁰

Nespornou výhodou je jistota, že je závět' uložena na bezpečném místě a že vejde ve známost v správnou chvíli. Dalším pozitivem je i fakt, že notář jakožto odborník poskytne radu, jak má být formulován obsah závěti, aby odpovídal jak zůstavitelovu přání, tak i právním předpisům.

¹²⁶ § 68 odst. 3 NotŘ

¹²⁷ FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. 2006, str. 373-374

¹²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3159/2010 podle kterého nelze považovat notářský zápis za neplatný, pokud nebyl splněn požadavek pořadí podpisů notáře a zůstavitele

¹²⁹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 110

¹³⁰ § 1538 NOZ

Součástí pracovní náplně notáře je i řízení o závěti, tzn. jeho úkolem není pouze pomoc při pořizování závěti, ale je také ustanovován jako soudní komisař v pozůstalostním řízení. Díky této účasti v řízení můžeme předpokládat jeho široké znalosti o správné podobě závěti.

2.4 Svědkové závěti

V některých případech lze závěť pořídit pouze s účastí dvou popř. tří svědků. Jedná se o osoby, jejichž úkolem je při pozdějších pochybnostech potvrdit, že zůstavitel a pořizovatel závěti jsou jedna a táž osoba, která zároveň učinila prohlášení o své poslední vůli.¹³¹

Je příhodné, aby svědci byli osoby, které zůstavitele dobře znají a které zůstavitel považuje za důvěryhodné osoby. Pokud ale svědci zůstavitele neznají, je zapotřebí, aby se jim zůstavitel prokázal nejlépe platným občanským průkazem, aby byli schopni stvrdit, že je daná osoba skutečně pořizovatelem závěti.¹³² Ať již svědci pořizovatele závěti osobně znají nebo ne, vždy musí být svědci srozuměni s tím, že vystupují jako svědci závěti a projevit s touto jejich funkcí souhlas. Nemůže jít tedy o osoby, které jsou pouze náhodně přítomny ve chvíli, kdy zůstavitel závěť pořizuje.¹³³

Právní úprava svědků v NOZ je jako i v ostatních případech nové úpravy rozšířena oproti ObčZ z roku 1964, který obsahoval pouze dvě ustanovení vztahující se na svědky. NOZ v § 1539 odst. 2 vymezuje osobu svědka negativním výčtem vlastností, kterými svědek nesmí disponovat.

Předně nesmí jít o osobu nesvéprávnou, tedy o nezletilce či osobu, která je omezena ve svéprávnosti. Výjimku ohledně nesvéprávnosti představují privilegované závěti, při nich může být svědkem i osoba omezena ve svéprávnosti nebo osoba nezletilá dosáhla-li alespoň patnáctého roku věku.¹³⁴

Dále nesmí jít o osobu, která nezná jazyk či způsob dorozumívání, v němž zůstavitel projev vůle činí. Podle důvodové zprávy k NOZ nesmí být svědkem ani osoba, která je nevidomá, neslyšící a němá, resp. tedy se smyslovým

¹³¹ § 1539 odst. 1 věta první NOZ

¹³² NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. 2014, str. 51

¹³³ FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. 2006, str. 385

¹³⁴ § 1548 odst. 1 NOZ

postižením.¹³⁵ Důvodová zpráva tak přejímá znění § 476e ObčZ z roku 1964, aniž by toto znění obsahoval i samotný NOZ. Přesto se domnívám, že dle NOZ bude moci být svědkem právě i osoba, která je smyslově postižená, neboť požadavek kladený NOZ je, aby tato osoba ovládala způsob komunikace, v němž se závěť pořizuje.

Z praktického pohledu by to mělo být i přínosné pro zůstavitele, který je smyslově postižen a nemůže číst nebo psát, u jehož závěti se vyžaduje účast tří svědků. Lze mít za to, že zůstavitel bude osobně znát spíše osoby, které jsou na tom zdravotně obdobně jako on, a proto by měl mít možnost vybírat i z tohoto okruhu osob jemu blízkých, pokud jsou tyto osoby schopny se podepsat. Svědkem by tedy nemohla být osoba nevidomá, ale osoba němá či neslyší již ano.

NOZ v § 1540 odst. 1 zachovává obecné pravidlo, že svědkem nemůže být závětní dědic, příp. odkazovník, a to včetně osob jim blízkých a jejich zaměstnanců. Zároveň ale NOZ v následujícím odstavci přináší velkou změnu, neboť umožňuje za určitých okolností i těmto osobám svědčit. Tuto možnost nenalezneme v žádné předchozí úpravě, proto tuto novinku považuji za velice zajímavou, ke které by se měla pozornost do budoucna více upínat.

Dle § 1540 odst. 2 NOZ mohou zastávat roli svědka i výše uvedené osoby, pokud zůstavitel napsal vlastní rukou ustanovení, které se k nim vztahuje, nebo je alespoň potvrzeno třemi svědky. Zůstavitel má tedy teoreticky volbu mezi dvěma možnostmi, pokud chce zvolit za svědka závěti i osobu, která za normálních okolností svědkem být nemůže.

První možnost nepředstavuje univerzální cestu pro všechny zůstavitele, neboť v tomto případě musí zůstavitel vlastnoručně sepsat tu část závěti, ve které povolává svého dědice vystupujícího jako svědka.¹³⁶ Z toho vyplývá, že takovou podmínku může splnit pouze zůstavitel, který je schopen psát. Tato závěť bude pak představovat jakousi kombinaci alografní závěti spolu s holografní závětí.

Jako reálné využití této možnosti vidím především u závěti se dvěma svědky, kteří nemusí ani znát obsah závěti a zůstavitel by měl být plně schopen číst i psát, takže sepsání určité části by mu nemělo činit větší problém. Pokud ale zůstavitel

¹³⁵ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 633

¹³⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 2014, str. 140

povolává pouze jednoho, příp. dva dědice, které si i zvolí za svědky závěti, pak ztrácí tato možnost smysl, neboť zůstavitel prakticky sepíše celou závěť vlastní rukou, tzn. závěť holografní, při které není svědků potřeba. Nutno doplnit, že právě s ohledem na případnou podmínku sepsat danou část vlastní rukou, by nebylo možné připustit takového svědka u pořizování závěti formou notářského zápisu.¹³⁷

Aplikaci tohoto ustanovení vnímám jako poměrně vysokou hrozbu pro poslední přání zůstavitele, pokud je sepsané jako zvláštní forma alografní závěti. Domnívám se, že § 1540 odst. 2 NOZ otevírá vrátka právě pro situace, kdy závětní dědicové jakožto svědci budou zůstavitele více ovlivňovat, neboť v procesu pořizování této formy je nutná přítomnost svědků i při vytváření textu závěti, takže svědci při této formě závěti zůstavitelovo poslední přání znají oproti předchozímu případu. Dá se ale předpokládat, že takové situace budou přeci jenom výjimečné, neboť z povahy věci vyplývá, že nevidomý zůstavitel nebude moci požadovaný údaj vlastnoručně připojit. U osob, které jsou smyslově postižené a nemohou číst nebo psát lze zase předpokládat, že spíše nebudou mít zachovanou schopnost psát nežli číst, a proto se taková závěť prakticky nebude příliš vyskytovat.

Druhý případ, kdy může závětní dědic, popř. další osoby v obdobné roli, vystupovat jako svědek, je potvrzení dané části závěti, která se k dědici vztahuje, ze strany dalších tří svědků, kterým zůstavitel nic závěti nezanechává.¹³⁸ Jedná se o komplikovanější způsob a domnívám se, že tato možnost se reálně využije pouze v situaci, kdy zůstavitel není schopen psát. Samotný proces pořizení závěti tímto zůstavitelem totiž vyžaduje přítomnost tří svědků, takže by bylo zapotřebí přibrat již pouze jednoho nezávislého svědka. To znamená, že procesu pořizení závěti se bude účastnit minimálně pět osob, a to zůstavitel a čtyři svědci. Stejný počet svědků by byl nutný i v případě alografní závěti obecné, protože NOZ vyžaduje, aby závětní dědic jako svědek byl potvrzen třemi svědky, proto i v tomto případě by se účastnilo procesu celkem pět osob včetně zůstavitele.

Tuto druhou možnost, jak mít za svědka závěti svého dědice, ale považuji v § 1540 odst. 2 NOZ za nadbytečný doplněk, který akorát komplikuje proces

¹³⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 140

¹³⁸ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 140-141

pořízení závěti. Tím, že zůstavitel zvolí závětního dědice, jakožto svědka, dochází ke komplikaci v tom smyslu, že bude muset sehnat osoby navíc, a to v případě obecné alografní závěti dvě nezávislé osoby, a v případě zvláštní formy pak jednu osobu navíc. Z toho vyplývá, že zůstavitel tak jako tak splní požadavek minimálně dvou, resp. tří nezávislých svědků, které k pořízení alografní závěti potřebuje.

Tuto podstatnou novinku NOZ zavedl z toho důvodu, aby podpořil méně formalistický přístup k pořizování závěti a dal tak větší prostor zůstaviteli, aby se rozhodl, koho chce mít za svědka. Nutno ale doporučit, aby zůstavitel volil raději takové svědky, u nichž je jistota, že jejich svědectví nebude zpochybňováno. Zůstavitel by se měl při výběru svědků tedy vyhnout nejen osobám, které povolal za dědice, příp. odkazovníky, včetně jejich blízkých či zaměstnanců, ale také osobám, které jsou v roli vykonavatele závěti, pisatele, předčítatele či tlumočnicka závěti nebo úřední osoby, neboť to, co platí o prvně zmíněných osobách, platí i o nich obdobně.¹³⁹

Dále lze jistě doporučit, aby zůstavitel zvolil takové svědky, u nichž existuje předpoklad, že zůstavitele přežijí. Vzhledem k tomu, že svědkové splní svou povinnost při pořízení závěti, nezpůsobuje jejich smrt neplatnost závěti. Negativní následek smrti některého ze svědků, příp. i všech, může vzniknout v případě sporů o platnost závěti, neboť zemřelý svědek v tomto případě nebude způsobilý potvrdit totožnost zůstavitele s pořizovatelem závěti včetně jeho prohlášení o jeho poslední vůli.¹⁴⁰ V některých případech i svědek může pomoci při objasnění okolností, za nichž zůstaviteli závěť pořídil, což může pomoci při výkladu obsahu závěti.

Je nutné rozeznávat svědky závěti, která je pořizována soukromou listinou, neboť na ty se vztahuje výše uvedená úprava, a svědky závěti, která je pořizována notářským zápisem, neboť u nich se uplatní úprava podle NotŘ.

Podle NotŘ se můžou při sepisování notářské listiny uplatnit buď svědci totožnosti, nebo svědci úkonu. Svědci totožnosti mají za úkol potvrdit totožnost zůstavitele, nelze-li ji prokázat platným úředním dokladem. V tomto případě se vyžaduje potvrzení dvou svědků, u kterých postačí, že je notář osobě zná, popř. se

¹³⁹ § 1541 NOZ

¹⁴⁰ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 64

mu mohou prokázat prostřednictvím úředního dokladu.¹⁴¹ Svědci úkonu se pak uplatní u osob nevidomých a osob se smyslovým postižením, které nemohou číst nebo psát, a to stejným způsobem jako u zvláštní formy alografní závěti.¹⁴² To znamená, že je nutná přítomnost tří svědků úkonu.

Aby svědci potvrdili své postavení, vyžaduje se od nich podpis na listině, která obsahuje zůstavitelovu poslední vůli. NOZ výslovně neuvádí vlastnoruční podpis jako u podpisu zůstavitele, lze ale dovozovat z povahy věci, že se jedná o podpis vlastní rukou svědka.

Svědci by také měli nově připojit doložku poukazující na jejich roli svědka spolu s údaji, podle kterých je možné svědky dohledat.¹⁴³ Připojení doložky v podobě „jako svědek“ je především v zájmu svědků obecné alografní závěti, kdy svědci zpravidla neznají obsah listiny, kterou podepisují.¹⁴⁴ Svědci jsou pouze seznámeni s tím, že podepisují listinu, která by měla představovat poslední vůli zůstavitele, ale nemohou si to sami ověřit, pokud jim to zůstaviteli neumožní. Může tak snadno dojít i k podpisu jiné listiny než je závěť, a proto se NOZ snaží připojením této doložky zvýšit ochranu i na straně svědků. Vedle toho by měli svědci uvést také své údaje tak, aby je bylo možné dohledat. Těmito údaji je především jméno, příjmení, datum narození a adresa bydliště.¹⁴⁵ Účelné bude i připojení dalšího kontaktu v podobě telefonního čísla či emailu atp.

Dle NOZ ale není povinností svědka uvádět jak doložku „jako svědek“, tak i jeho osobní údaje. Ustanovení § 1539 odst. 1 má spíše doporučující charakter, nikoli kogentní, proto se domnívám, že se jedná o nadbytečné ustanovení, které mohlo být řešeno v komentáři a v praxi. Toto ustanovení na mě působí zmatečně neboť na jednu stranu je evidentní, že je zákonodárcův záměr zavést uvedení těchto informací v závěti, na druhou stranu zákonodárce nechtěl, aby neuvedení těchto údajů vedlo ke zbytečné neplatnosti závěti. Lze mít jistě za to, že uvedení alespoň základních údajů o svědcích je nutné, aby v případě pochybností o platnosti závěti mohli svědci dosvědčit skutečnosti, které jsou rozhodné pro soud v pozůstalostním řízení.¹⁴⁶

¹⁴¹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 111

¹⁴² § 65 odst. 3 NotŘ

¹⁴³ § 1539 odst. 1 věta druhá NOZ

¹⁴⁴ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 2011, str. 105

¹⁴⁵ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 65

¹⁴⁶ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 64-65

Vzhledem k tomu, že NOZ v § 1550 výslovně ukládá povinnost mlčenlivosti vyjmenovaným osobám, které působí při pořizování závěti, popř. obdobného právního jednání, mám za to, že by takové poučení o následcích nedodržení této povinnosti mělo být také obsaženo v závěti. Porušení této povinnosti by mohlo způsobit újmu zůstaviteli, kterou musí následně daná osoba odčinit, pokud jí zůstavitel z této povinnosti nezproští. V praxi by se mohlo jednat například o situaci, kdy je o zůstavitele pečováno ze strany příbuzných, kteří obstarávají běžné záležitosti jako je nákup potravin a léků, úklid domácnosti, doprava zůstavitele k lékaři atp. Pokud bude pečujícím příbuzným vyražena poslední vůle zůstavitele a nebudou s jeho přáním spokojeni, mohou přestat poskytovat zůstaviteli péči. Dané náklady spojené s péčí by pak přešly na osobu, která povinnost mlčenlivosti porušila.¹⁴⁷

2.5 Privilegované závěti

Nová právní úprava se snaží pokrýt co nejvíce situací, které mohou při pořizování závěti vzniknout. Výsledkem tohoto přístupu je mj. i to, že NOZ počítá s možností pořídit závěť v mimořádných situacích, za kterých není nutné dodržet všechny požadavky, které jsou běžně na formu závěti kladeny. Právě nedodržení těchto požadavků představuje pro zůstavitele určité úlevy, a proto se takové závěti označují také jako závěti pořízené s úlevami.

NOZ se při zavedení této nové formy závěti inspiroval jednak v OZO a jednak v mnoha zahraničních úpravách jako je občanský zákoník rakouský, polský, německý, švýcarský, francouzský, italský a nizozemský nebo také třeba u nových občanských zákoníků Albánie, Ruska, Litvy či Moldávie.¹⁴⁸

Nutno podotknout, že inspirace z OZO byla v tomto případě minimální, neboť OZO počítal pouze s úlevami při pořizování závěti za námořních plaveb nebo na místech, kde hrozilo nebezpečí nakažlivé nemoci. Úlevy, které mohli uplatnit vojáci, byly řešeny ve vojenských zákonech.¹⁴⁹ Zřízení vojenských privilegovaných testamentů bylo upraveno do roku 1922 služebním řádem vojenským z roku 1873. Nový služební řád československého vojska, který nabyl

¹⁴⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 156

¹⁴⁸ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* 2012, str. 635

¹⁴⁹ § 597 OZO

účinnosti 1. 10. 1922, pak nepřevzal možnost pořizovat tyto privilegované závěti.¹⁵⁰

Pro privilegované závěti je tedy charakteristické, že je možné je pořídít pouze v mimořádných situacích, které zůstavitel nečeká, a proto po něm nelze chtít dodržení všech předepsaných formalit. Vzhledem k tomu, že taková závěť není pořizována po dlouhém a hlubokém rozmýšlení, jak naložit se svým majetkem, je pro ně dále charakteristická i omezená doba platnosti, jejíž počátek běhu je obecně stanoven na dobu, odkdy zůstavitel může reálně pořídít závěť formou notářského zápisu.¹⁵¹

Úlevy při pořizování závěti se netýkají pouze požadavků na její formu, ale také požadavků na svědky závěti, kterými mohou být jednak osoby, které jsou nezletilé, ale dosáhly patnáctého roku věku, a jednak osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny, ale jsou způsobilé věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti.¹⁵² Jedná se tedy o speciální pravidlo ve vztahu k obecné úpravě, které se uplatní pouze v rámci privilegovaných závětí.

Další znatelnou úlevu představuje možná absence zůstavitelova či svědkova podpisu, která nezpůsobuje neplatnost závěti. Je nutné ale splnit podmínku, kterou NOZ v tomto případě vyžaduje. Musí se jednat o situaci, kdy zůstavitel či svědek nepřipojil svůj podpis proto, že nemohl psát, anebo protože tomu bránila jiná závažná překážka a zároveň je tento důvod uveden přímo v listině, která obsahuje poslední vůli zůstavitele.¹⁵³ K chybějícímu podpisu svědka závěti se dále z § 1547 odst. 2 NOZ dovozuje, že není na újmu závěti ani to, když není v záznamu o závěti uveden důvod absence podpisu svědka, tento záznam ale musí spolehlivě zaznamenávat zůstavitelovu poslední vůli.¹⁵⁴

Základní typologie privilegovaných závětí vychází z podobného rozdělení jako závěti pořizené soukromou listinou a závěti pořizené notářským zápisem. Jedná se o rozlišení na závěť soukromou formou, která zahrnuje ústní závěť, a na závěť veřejnou formou, resp. veřejnou listinou, která je pořizována prostřednictvím starosty obce, příp. tím, kdo je oprávněn vykonávat pravomoci starosty, dále

¹⁵⁰ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. 2011, str. 25

¹⁵¹ § 1549 věta druhá NOZ

¹⁵² § 1548 odst. 1 NOZ

¹⁵³ § 1548 odst. 2 NOZ

¹⁵⁴ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 2014, str. 153

velitelem námořního plavidla nebo letadla, popř. jeho zástupcem, velitelem vojenské jednotky nebo jiným vojákem minimálně v hodnosti důstojníka. Jsou-li ale zákonem předepsané formality pro veřejnou závěť porušeny, nelze takovou listinu považovat za veřejnou.

2.5.1 Ústní závěť

Jako první typ soukromé privilegované závěti NOZ upravuje v § 1542 tzv. ústní závěť. Jedná se o jedinou výjimku ze zákonného pravidla, že závěť musí mít písemnou formu. Uvedené ustanovení zůstaviteli umožňuje pořídit ústní závěť celkem ve dvou situacích, ve kterých se může v průběhu života běžně ocitnout,

Jako první případ je řešena ústní závěť pro zůstavitele, který se ocitne v situaci, kdy je v patrném a bezprostředním ohrožení života, a to pro nějakou nenadálou událost. Z toho vyplývá, že takovou závěť lze pořídit pouze za splnění všech následujících tří podmínek. Za prvé, ohrožení života musí být objektivní, tzn. nestačí pouze zůstavitelova domněnka, že je jeho život ohrožen, přestože to tak ve skutečnosti není. Za druhé, ohrožení života musí být na první pohled zřejmé. A za třetí, ohrožení života musí být způsobeno nějakou nenadálou událostí, kterou nemohl nikdo ani s vynaložením obvyklých sil zjistit. Reálným příkladem takové situace je jistě autonehoda, při které se zůstavitel zraní tak, že je ohrožen na životě. Za daných okolností bude moci zůstavitel platně pořídit ústní závěť. Nenadálé události by neodpovídala situace, kdy by byl pořizovatel ústní závěti např. zraněn na horské túře v oblasti, kde platí varování před vysokým nebezpečím padajících kamenů, které zůstavitel vědomě ignoroval.¹⁵⁵ Lze usuzovat, že spojení „nenadálá událost“ je prozatím spíše teoretickým pojmem, který nemá ještě dané pevné hranice.

Druhý případ, kdy zůstavitel může pořídit ústní závěť, se vztahuje tentokrát také na místo pořízení, nikoli jen k osobě zůstavitele. Stejně právo pořídit platnou ústní závěť má totiž *„i ten, kdo se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události a nelze-li po něm rozumně požadovat, aby pořídit v jiné formě.“*¹⁵⁶ Toto zákonné vymezení případu, kdy lze takto závěť pořídit, je velice vágní, neboť podmínky, které musí být kumulativně splněny, nejsou blíže specifikovány.

¹⁵⁵ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 67

¹⁵⁶ § 1542 odst. 1 věta druhá NOZ

Prvním předpokladem je, že se zůstavitel nachází na místě, kde je běžný společenský styk ochromen. Pod pojmem běžný společenský styk si lze představit možnost člověka dopravit se kamkoliv, ať již pěšky či za pomoci dopravního prostředku. V rámci závěti lze tedy mít za to, že by zůstavitel měl mít reálnou možnost dostavit se např. k notáři či ke svědkům. Pokud to není objektivně možné, popř. je takový společenský styk značně ztížen, již lze hovořit o tom, že je běžný společenský styk ochromen.¹⁵⁷

Takový stav musí ale vzniknout v důsledku mimořádné situace, kterou NOZ blíže nekonkretizuje, přesto ji považuje za druhý předpoklad pro možnost pořídit ústní závěť. Jako příklad mimořádné situace lze jistě uvést např. povodeň, sněhovou kalamitu, různé epidemie, a to bez ohledu na to, zda se o dané situaci zůstavitel předem dozvěděl či ne, resp. zda byl před nimi varován.

Jako třetí předpoklad NOZ uvádí, že nelze ve výše popsané situaci rozumně po zůstaviteli požadovat, aby pořídil v jiné formě. Za jinou formu zde NOZ pravděpodobně předpokládá především závěť vlastní rukou, příp. za pomoci svědků. Daná podmínka působí velice zmatečně a neurčitě. Ve většině případů lze předpokládat, že zůstavitel bude schopen psát, proto bude nutné se přiklonit k názoru, že je rozumné pořídit závěť raději vlastní rukou nežli ústně. Přesto se dovozuje, že pokud zůstavitel pořídí ústní závěť, ačkoli mohl poříditi jinou formou, bude takto pořízená ústní závěť platná.¹⁵⁸ Takový výklad je jistě příznivější právě s ohledem na vágnost tohoto požadavku. Zůstavitel se totiž může pouze obávat, že v případě sepsání holografní závěti dojde k její ztrátě v takové situaci, a proto se volí raději závěť ústní formou.

Aby ústní závěť byla platná, vyžaduje se obligatorně v obou výše uvedených případech projev poslední vůle učinit před třemi současně přítomnými svědky.¹⁵⁹ Nutno podotknout, že zůstavitel zde bude mít velice ztíženou situaci při sehnání všech tří svědků.

Pořízení takové závěti bude provázet mnoho komplikací, které budou spočívat zpravidla ve výběru svědků. Ve výše uvedených situacích totiž bude pravděpodobné, že zůstavitel nebude mít kolem sebe mnoho osob, které by mohli

¹⁵⁷ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 67

¹⁵⁸ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 2014, str. 146

¹⁵⁹ Lze doplnit, že návrh NOZ z roku 2007 v § 1332 odst. 2 počítal pouze se dvěma současně přítomnými svědky.

být potenciálními svědky. Naopak předpokládám, že nejčastěji bude v dané situaci zůstavitel obklopen svými příbuznými, manželem či známými osoby, které bude chtít povolat za dědice, odkazovníky nebo se bude jednat o osoby jim blízké. Zůstavitel má sice možnost zvolit za svědka i osobu, která bude závětním dědicem či odkazovníkem, neboť ústní závěť patří do kategorie soukromých závětí, na které se toto pravidlo vztahuje, je zde ale omezení pouze na možnost potvrzení dané části závěti třemi svědky, kteří nemají právní zájem ze závěti. Vzhledem k ústní formě závěti je logicky vyloučeno, aby potřebnou část napsal zůstavitel vlastní rukou. Jedinou možností je tedy navýšit počet svědků tak, aby každého svědka, který je povolán závětí za dědice, pokryl potřebný počet nezávislých svědků, a právě tato nutnost vyššího počtu svědků závěti může mít za důsledek nemožnost pořízení ústní závěti.

Zůstavitel sice kolem sebe může mít dostatek potřebných svědků, ale ti nebudou ochotni svědčit. Při nenadálé události, která ohrožuje život zůstavitele lze předpokládat, že zůstavitel bude obklopen spíše záchranným personálem v podobě hasičů, doktorů či policistů. Tito lidé se budou vždy prvotně snažit o záchranu života a případné přání zůstavitele, že chce pořídit závěť, může v tu danou dobu být až na druhém místě.

Svědci ústní závěti by měli v obou případech pořídit písemný záznam o poslední vůli zůstavitele, který by měl nejlépe obsahovat i podpis zůstavitele a svědků. Pak by tento záznam poslední vůle představoval přímo dědický titul.¹⁶⁰ V případě, že svědci záznam nepořídí, je dle § 1542 odst. 2 NOZ nahrazen soudním protokolem o výslechu svědků. Nutno podotknout, že na tomto místě NOZ nesprávně používá pojem „důvod dědické poslušnosti“, neboť jej spojuje právě s oním soudním protokolem o výslechu svědků, ale ve skutečnosti dědický titul je představován samotnou ústní závětí a daný protokol je pouze důkazem o tom, že byla závěť takto pořízena a co je jejím obsahem.¹⁶¹

Pokud je zůstavitel naživu i po pořízení takové závěti, pozbývá závěť platnosti uplynutím dvou týdnů od okamžiku jejího pořízení. Tato doba ale nezačne běžet a ani neběží, pokud zůstavitel nemůže pořídit závěť notářským zápisem.¹⁶² Začátek běhu této lhůty tedy počne až při odpadnutí překážky, pro kterou nemohl

¹⁶⁰ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 68

¹⁶¹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 2014, str. 147

¹⁶² § 1549 NOZ

zůstavitel pořídit závěť veřejnou listinou a v případě, že se obdobná překážka opět objeví, daná lhůta se přeruší a její zbytek doběhne až poté, co zůstavitel bude mít možnost pořídit notářský zápis.

Z výše uvedeného vyplývá, že nejbenevolentnější přístup k privilegovaným závětem je právě u pořízení ústní závěti, neboť úlevy spočívají jednak v úlevě na formě závěti, jednak v úlevě na svědcích, neboť u nich se uplatní jak zvláštní pravidlo vztahující se k svědkům všech privilegovaných závětí, tak i pravidlo uvedené v § 1540 odst. 2 NOZ.

2.5.2 Ostatní typy privilegovaných závětí

Hlavní účel ostatních typů privilegovaných závětí upravených v § 1543 an. NOZ je, aby i v neplánovaných situacích, kdy má zůstavitel důvodnou obavu, že zemře, bylo možné pořídit závěť formou veřejné listiny.

Prvním formálním a obligatorním požadavkem na tyto privilegované závěti je, aby byly sepsány zákonem předepsanou osobou. Právě s ohledem na to, kterou osobou je závěť zaznamenána, se tato skupina veřejných privilegovaných závětí člení na závěť sepsanou starostou obce, popř. tím, kdo má stejnou pravomoc, dále na závěť pořízenou před velitelem námořní lodi nebo letadla, popř. před jejich zástupci, a jako třetí typ veřejné privilegované závěti je závěť zaznamenána vojenským velitelem nebo alespoň vojákem v hodnosti důstojníka.

*„Je-li důvodná obava, že by zůstavil zemřel dříve, než by mohl pořídit závěť ve formě veřejné listiny, může zaznamenat jeho poslední vůli starosta obce, na jejímž území se zůstavitel nalézá, za přítomnosti dvou svědků.“*¹⁶³ Závěť sepsaná starostou obce je také známá pod názvem „vesnický testament“.¹⁶⁴ Toto označení vzniklo s ohledem na praxi využívání této závěti, neboť se pořizovala zpravidla v menších obcích, kde byla ztížena dostupnost notáře, proto jej v této roli zastoupil starosta obce.

Starostu obce může v tomto případě také zastoupit jiná osoba, která je oprávněna dle příslušného právního předpisu vykonávat pravomoci starosty.¹⁶⁵ Touto osobou může být místostarosta zastupující starostu, primátor statutárního města, ale tuto roli by mohl splnit i hejtman kraje.

¹⁶³ § 1543 věta první NOZ

¹⁶⁴ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 636

¹⁶⁵ § 1543 věta druhá NOZ

NOZ hovoří o tom, že musí existovat důvodná obava, že zůstavitel nestihne před svou smrtí pořídit závěť ve formě veřejné listiny. Důvodná obava by tak měla odpovídat situaci, ve které je zůstavitel ohrožen na životu, tzn. prakticky by se mělo jednat o situaci, při které může zůstavitel pořídit i ústní závěť. Pod pojmem závěť ve formě veřejné listiny jen nutné si představit pouze závěť notářským zápisem, nikoli jiný typ veřejné závěti.

Další typ privilegované závěti může zůstavitel pořídit na palubě námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky nebo letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice, a to před příslušným velitelem, popř. jeho zástupcem, a za přítomnosti dvou svědků.

NOZ uvádí, že k takovému právnímu jednání by měl mít zůstavitel vážný důvod, zároveň ale v příslušném ustanovení doplňuje, že platnost této závěti nelze popřít tím, pokud by zůstavitel vážný důvod neměl.¹⁶⁶ Z toho vyplývá, že zůstavitel se může pouze subjektivně domnívat, že má důvod k pořízení závěti. Tím se tak vylučuje prostor pro zpochybnění platnosti závěti z toho důvodu, že zůstavitel nebyl v mimořádné situaci, ve které by nutně musel pořizovat závěť.

NOZ ale neukládá povinnost veliteli či jeho zástupci vyhovět přání zůstavitele učinit poslední vůli, neboť pokud si situace vyžaduje péči o bezpečnost plavby či letu, měl by se velitel vždy věnovat prvně úkolu zajistit tuto bezpečnost a případně následně poskytnout možnost zaznamenat zůstavitelovu poslední vůli.¹⁶⁷

Byla-li takto závěť pořízena, musí to velitel zaznamenat v lodním, příp. v palubním deníku, a daný záznam poslední vůle předat bez zbytečného odkladu nejbližše nacházejícímu se zastupitelskému úřadu České republiky, tzn. konzulátu či velvyslanectví, nebo alespoň orgánu veřejné moci, u něhož je daný dopravní prostředek registrován. Takovým orgánem veřejné moci může být např. Ministerstvo dopravy nebo Úřad pro civilní letectví.¹⁶⁸ Příslušný úřad musí bezodkladně dále zařídit, aby se takto pořízená závěť dostala do rukou notáře, který ji uschová.¹⁶⁹

Třetí typ privilegované závěti je oproti předchozím typům omezen co do osoby pořizovatele. Tuto závěť mohou pořídit pouze vojáci nebo osoby náležející

¹⁶⁶ § 1544 odst. 1 NOZ

¹⁶⁷ § 1544 odst. 1 NOZ

¹⁶⁸ NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. 2014, str. 54

¹⁶⁹ § 1546 NOZ

k ozbrojeným silám, a to před velitelem vojenské jednotky České republiky, popř. před jiným vojákem, který má hodnost alespoň důstojníka. I v tomto případě se vyžaduje přítomnost dvou svědků. Co se týče situace, za které je poskytována úleva při pořízení závěti, musí se jednat o ozbrojený konflikt či vojenskou operaci.¹⁷⁰ Právě s ohledem na osoby, které takto mohou závěť pořídit a na situaci, za které tak mohou činit, se tento typ závěti označuje jako „vojenská závěť“.¹⁷¹

Hlavním účelem zavedení vojenských závětí má být především možnost mladých vojáků pořídit platně závěť veřejnou listinou na zahraničních misích. Často dochází k tomu, že tito lidé zapomínají při odjezdu na pořízení závěti, příp. si nechtějí připustit smrt v mladém věku.¹⁷²

Stejně jako v předchozích případech, i takto vyhotovený záznam o poslední vůli musí být bezodkladně odevzdán do příslušných rukou, a to veliteli nadřízeného velitelství, od kterého záznam putuje dále na Ministerstvo obrany České republiky a nakonec i do notářské úschovy.¹⁷³

Formální průběh veřejných privilegovaných závětí by měl probíhat obdobně. Kromě zůstavitele a příslušené osoby, která záznam o závěti vyhotovuje, se vyžaduje i přítomnost dvou svědků. Vzhledem k tomu, že NOZ výslovně neuvádí požadavek, aby tito svědci byli současně přítomní projevu poslední vůle zůstavitele, dovozuje se, že je možné učinit toto právní jednání nejdříve před jedním svědkem a později před druhým svědkem. Jestliže NOZ vyžaduje, aby byl záznam přečten vyhotovitelem a následně byl i potvrzen ze strany zůstavitele, mohl by takový proces proběhnout tedy celkem dvakrát.¹⁷⁴ Lze mít za to, že se prakticky jedná o další úlevu na straně svědků.

Potvrzení zůstavitele, že záznam obsahuje jeho poslední vůli, také není NOZ blíže specifikováno. Nevyžaduje se ani uvedení údaje o tom, jak zůstavitel svou závěť potvrdil. Dle mého názoru je tedy možné potvrdit privilegovanou závěť jak výslovně, tak i konkludentní formou, např. přikývnutím. Lze mít i za to, že samotný podpis by mohl představovat dané potvrzení.

¹⁷⁰ § 1545 odst. 1 NOZ

¹⁷¹ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 637

¹⁷² ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 637

¹⁷³ § 1545 odst. 2 NOZ a § 1546 NOZ

¹⁷⁴ NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. 2014, str. 53

Součástí takového záznamu by měl být jak podpis zůstavitele a dvou svědků, tak i vyhotovitele záznamu. Vzhledem k tomu, že NOZ umožňuje za určitých okolností absenci podpisu zůstavitele a svědků, lze mít za to, že podpis vyhotovitele je obligatorní. Absence podpisu zůstavitele musí být písemně podložena tím, že je v textu záznamu uvedeno, že zůstavitel nemohl psát, nebo že podpis nemohl učinit pro jinou závažnou překážku. Důvod chybějících podpisů svědků nemusí být takto zaznamenán, v takovém případě je ale nutné prokázat, že svědci byli pořízení závěti přítomni a že jsou schopni potvrdit obsah záznamu o závěti.¹⁷⁵

Pokud jsou zachovány všechny uvedené formalities, považuje se takto pořízená závěť za veřejnou listinu se všemi jejími výhodami.¹⁷⁶ Jestliže jsou porušeny některé z výše uvedených formalit, zejména pokud chybí podpisy svědků, není možné takto pořízenou závěť považovat za veřejnou listinu.¹⁷⁷ V tu chvíli bude mít závěť charakter pouze soukromé listiny, příp. lze zkoumat i to, zda nenaplnuje podmínky ústní závěti, bude-li záznam o poslední vůli vyhotoven jinou osobou než zákon předepisuje. Pořád se bude ale jednat o soukromou závěť, při níž důkazní břemeno nese ten, kdo má právní zájem z takové závěti.

Doba, po kterou tyto závěti platí, je mnohem delší oproti ústní závěti. Je zde protažena až na tři měsíce ode dne pořízení závěti. I v tomto případě platí, že doba nezačne běžet ani neběží, dokud nemá zůstavitel možnost pořídit závěť prostřednictvím notáře.¹⁷⁸

Jako stěžejní problém u vyhotovitele záznamu o poslední vůli zůstavitele vnímám to, že nebudou dostatečně schopní vést proces pořízení závěti, neboť s těmito úkony žádné zkušenosti doposavad nemají. Pokud sepisuje závěť notář, existuje silný předpoklad, že závěť bude po obsahové i formální stránce provedena správně. Jestliže si zůstavitel trvá na nesprávných formulacích, které chce vtělit do své závěti, notář ho vždy v takovém případě poučí o následcích. Naopak, od vyhotovitele privilegované závěti nemůžeme čekat stejný odborný přístup jako u notáře. Proto může lehce dojít k chybě, a z veřejné listiny se náhle stane listina soukromá.

¹⁷⁵ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 638

¹⁷⁶ § 1547 odst. 1 NOZ

¹⁷⁷ § 1547 odst. 2 NOZ

¹⁷⁸ § 1549 NOZ

Je nutné mít na mysli i to, že se zůstavitel při pořizování privilegované závěti nachází ve stresové situaci, zvláště pak ve chvíli, kdy je reálně ohrožen na životě. Dle mého názoru za těchto okolností bude zůstavitel reagovat zpravidla příliš afektivně, což je v rozporu s doporučením, aby zůstavitel pořizoval závěť vždy s rozvahou a po předchozím uvážení.

Vzhledem k tomu, že má taková závěť povahu veřejné listiny a zpravidla její platnost nelze popřít, je prakticky nereálné platnost takové listiny vyvrátit. Lze si dokonce představit situaci, že bude snazší popřít platnost notářského zápisu, který by měl jinak představovat nejsilnější závěť, neboť je sepsán právníkem – odborníkem, než privilegovanou závěť, která bude sepsaná osobou bez právního vzdělání. Domnívám se, že možnost privilegovaných závětí nyní umožňuje realizovat nový typ podvodů s posledními vůlemi.

Lze ale dovozovat, že vzhledem k mimořádnosti situací, za kterých je možno takto závěť pořídít, budou privilegované závěti velice výjimečnou záležitostí, a právě proto by mělo docházet ke komplikacím v pozůstalostním řízení minimálně.

3. ZRUŠENÍ ZÁVĚTI

Zůstavitel disponuje nejen volností při pořizování závěti, ale také při jejím rušení, neboť „zůstavitel má právo závěť nebo její jednotlivá ustanovení kdykoli zrušit.“¹⁷⁹ Dle NOZ lze závěť zrušit dvěma způsoby, a to buď jejím odvoláním, nebo pořízením pozdější závěti.¹⁸⁰ Aktuální úprava prakticky vychází z předchozí úpravy § 480 ObčZ z roku 1964, který nabízel ve dvou odstavcích možnost zrušit závěť pozdější platnou závětí, vedle níž starší závěť neobstála, odvoláním závěti, které muselo mít formu určenou pro závěť, a nakonec umožňoval zrušit závěť i zničením listiny, která obsahovala poslední vůli. NOZ tyto možnosti jednak přebírá, ale také rozšiřuje a zpřesňuje jejich úpravu v celkem osmi odstavcích. NOZ v tomto případě plní svou roli jak při rozšiřování úpravy, tak i při zavádění nových ustanovení. Můžeme tak například zaznamenat zvláštní úpravu odvolání závěti vzetím z úřední úschovy. V tomto případě je nutno rozlišovat to, zda je závěť pořízena veřejnou listinou nebo soukromou listinou.¹⁸¹ Do nového ustanovení byl také vtělen institut obnovení starší závěti, pokud zůstavitel novější závěť zrušil a tu starší uschoval.¹⁸² Za jistý přínos se považuje také zavedení neúčinné zrušovací doložky, která byla za předchozí úpravy dovozována pouze literaturou.¹⁸³

3.1 Pořízení nové závěti

Zrušení závěti je možné pořízením nové závěti, ale pouze za předpokladu, že původní závěť vedle té pozdější závěti nemůže obstát.¹⁸⁴ Takto může být zrušena původní závěť zcela nebo i zčásti. V případě, že si závěti nekonkurují v určité části, pak je v tomto rozsahu dřívější závěť nadále platná. Proto je nutné, aby zůstavitel měl na paměti, co chce novou závětí přesně učinit. Pokud chce, aby byla dřívější závěť zcela zrušená, musí pořídit novou závětí minimálně v tom rozsahu, v jakém původně pořizoval. Vzhledem k rušícím účinkům nové závěti by zůstavitel měl do nové závěti uvést i datum pořízení. Nutno doplnit, že ani tento způsob zrušení není definitivní, neboť může dojít k tzv. obnovení původní závěti,

¹⁷⁹ § 1575 odst. 1 NOZ

¹⁸⁰ § 1575 odst. 2 NOZ

¹⁸¹ § 1579 odst. 1 a 2 NOZ

¹⁸² § 1580 NOZ

¹⁸³ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 648

¹⁸⁴ § 1576 NOZ

a to v případě, že by se zůstavitel rozhodl zrušit tu novější závěť a tu dřívější uschová.¹⁸⁵

Takto může zůstavitel závěť zrušit bez omezení v tom směru, že se nevyžaduje pro novou závěť stejná forma jako u té závěti, která má být zrušena. Jinými slovy, pokud zůstavitel pořídil závěť nejdříve notářským zápisem, nebrání mu ve zrušení takové závěti poříditi závěť soukromou listinou, neboť předpokladem pro zrušení závěti je pouze samotné pořízení nové závěti.¹⁸⁶

3.2 Odvolání závěti

Druhým způsobem, jak zrušit závěť, je její odvolání, přičemž NOZ upravuje zvláště tři možnosti takového odvolání.

Jako první typ uvádí výslovné odvolání závěti, pro které se vyžaduje projev vůle odpovídající formě závěti.¹⁸⁷ Z toho vyplývá, že daný projev vůle musí zůstavitel učinit osobně, a to buď sepsáním vlastní rukou, nebo jinak, ale se svědky, popř. notářským zápisem, anebo může takový projev učinit s úlevami za splnění zákonem předepsaných požadavků. I zde platí stejné pravidlo, že zůstavitel může zvolit jakoukoliv formu bez ohledu na formu závěti, kterou si přeje odvolat.¹⁸⁸

Prostřednictvím výslovného odvolání může zůstavitel odvolat jak konkrétní závěť, tak i všechny závěti, které zůstavitel za svého života pořídil. S ohledem na to by pak zůstavitel měl v odvolací listině vymezit jednotlivé závěti, které chce odvolat, popř. může uvést, že touto listinou odvolává všechny své závěti, které do daného dne učinil.¹⁸⁹

Jako druhý typ odvolání závěti NOZ upravuje odvolání závěti mlčky. Jedná se o konkludentní projev vůle. Při tomto projevu vůle se vyžaduje zničení listiny obsahující závěť. Způsobů, jak zničit, resp. znehodnotit závěť, je nespočetně. Může k tomu dojít roztrháním, spálením, ale třeba i přeškrtnutím textu závěti. Zůstavitel také může závěť předat třetí osobě, které výslovně přikáže, aby závěť

¹⁸⁵ § 1580 NOZ

¹⁸⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 196

¹⁸⁷ § 1577 NOZ

¹⁸⁸ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 197

¹⁸⁹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi.* 2014, str. 82

zničila.¹⁹⁰ To znamená, že samotný úkon, tzn. zničení listiny, nemusí zůstavitel činit osobně jako v prvním případě odvolání.

Jestliže zůstavitel pořídil několik stejnopisů dané závěti, je nutné zničit všechny tyto stejnopisy závěti, jinak nelze z takového jednání usuzovat, že zůstavitel skutečně závěť odvolal.¹⁹¹ Pokud by zůstavitel zanechal po zničení listiny se závětí ještě nějaký její stejnopis, bude nutné řešit otázku, zda věděl, že existuje více stejnopisů jeho závěti a chtěl zničit pouze konkrétní stejnopis, např. za účelem ponechání pouze jednoho vyhotovení závěti, aby nedošlo k jejímu odtajnění ještě před jeho smrtí. Anebo zda pouze zůstavitel opomenul existenci více stejnopisů, neboť zapomněl, že jich učinil více, ale jeho vůle směřuje k odvolání závěti. V tomto případě by se vycházelo z toho, že došlo k odvolání závěti, přestože by zůstal nějaký stejnopis.¹⁹²

Odvolání závěti mlčky může proběhnout také bez původního úmyslu zůstavitele závěť zničit. Může se jednat o případ, kdy je závěť zničena např. požárem domu, ve kterém se závěť nacházela, ztrátou závěti či jejím odcizením. V tomto případě musí ale zůstavitel znát stav závěti a z okolností plyne jeho nepochybný zrušovací úmysl.¹⁹³ Pokud by naopak zůstavitel nevěděl, že jeho závěť byla zničena nebo není schopen v danou chvíli závěť obnovit, považuje se i taková listina za platnou. Problém ale bude spočívat v prokázání její existence a obsahu.¹⁹⁴

Jako nový typ odvolání závěti upravuje NOZ odvolání závěti ve formě veřejné listiny, resp. notářského zápisu, jejím vydáním. Jak jsem již uvedla, závěť notářským zápisem je vždy uschována u notáře ve sbírce jeho notářských zápisů a notář může vydat pouze opis takové notářské listiny. Zůstavitel má ale nově právo kdykoliv požádat o její vydání. Pokud by se tak stalo a zůstaviteli by byl vydán originál závěti, hmotněprávním účinkem tohoto jednání by bylo její odvolání. O těchto následcích musí notář zůstavitele poučit a zároveň na originálu závěti i ve svém spisu musí vyznačit jak poučení, tak i samotné odvolání závěti.¹⁹⁵ Účinky odvolání závěti pak nastávají v okamžiku vydání závěti, která může být předána pouze do rukou pořizovatele závěti. Další následkem vydání závěti formou

¹⁹⁰ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 82-83

¹⁹¹ § 1578 odst. 1 NOZ

¹⁹² SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 83

¹⁹³ § 1578 odst. 2 NOZ

¹⁹⁴ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 83

¹⁹⁵ § 1579 odst. 1 NOZ

notářského zápisu je také výmaz údajů o pořízení závěti z Evidence právních jednání pro případ smrti.¹⁹⁶

Odvolat závěť, která je pořízena formou notářského zápisu, lze samozřejmě i bez toho, aniž by byla vydána zůstaviteli, neboť zůstavitel může zvolit i výslovné odvolání závěti. Nutno dodat, že předchozí úprava takovou možnost odvolání neumožňovala, vždy bylo nutné odvolat notářský zápis formou sepsání odvolací listiny, popř. sepsáním nové závěti.¹⁹⁷

NOZ zvláště upravuje účinky vydání soukromé závěti z úřední úschovy, když výslovně uvádí, že vydání závěti z úřední úschovy nemá stejné právní následky jako vydání závěti, která má podobu notářského zápisu.¹⁹⁸ Jinými slovy, je-li vydána závěť, která byla pořízena soukromou listinou, z úřední úschovy, neznamena toto vydání odvolání závěti. Nezanedbatelným následkem takového vydání závěti z úřední úschovy je, že dojde k výmazu údajů o poslední vůli zůstavitele.¹⁹⁹

Pod pojmem úřední úschova se skrývá jak notářská úschova, tak i soudní úschova, a její nespornou výhodou je nejen zajištění bezpečného místa, ale také zaevidování v Centrální evidenci pořízení pro případ smrti vedeného Notářskou komorou ČR. V případě úmrtí zůstavitele je tak i závěť pořízená soukromou listinou snadno dohledatelná.²⁰⁰

Chce-li zůstavitel takovou závěť zrušit, musí pořídit buď zcela novou závěť, nebo tak učinit odvolací listinou, anebo po vydání závěti z úřední úschovy takovou závěť zničit

V § 1580 NOZ je zakotveno nové pravidlo, které představuje zásadní obrat oproti předchozí úpravě. Podle NOZ se původně zrušená závěť obnovuje, pokud zůstavitel novější závěť zruší a ta původní závěť je zároveň uchována. Toto ustanovení se vztahuje jak na pořízení nové závěti, tak i na odvolání závěti, neboť odvoláním také dochází ke zrušení závěti. Pokud se tedy zůstavitel rozhodne odvolat samotný projev o odvolání závěti, mělo by se uplatnit stejné pravidlo a na předchozí závěť, která byla odvoláním zrušena, by se mělo hledět také jako na

¹⁹⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 200

¹⁹⁷ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi.* 2014, str. 84

¹⁹⁸ § 1579 odst. 2 NOZ

¹⁹⁹ § 84 odst. 4 NotŘ

²⁰⁰ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi.* 2014, str. 84

platnou. Toto nové pravidlo je převzato z OZO, který též umožňoval obnovení dřívější závěti, ale zároveň vylučoval takovéto obnovení u ústní závěti, což NOZ nečiní.²⁰¹ Naopak judikatura u ObčZ z roku 1964 dovozovala, že zrušení či odvolání pozdější závěti nezpůsobuje obnovení starší závěti, neboť předchozí úprava takové zákonné ustanovení neobsahovala.²⁰²

Z výkladu § 1580 NOZ lze ale usoudit, že toto pravidlo neplatí bezmyšlenkovitě. Pokud zůstavitel svou dřívější závěť výslovně zruší, a tento úkon obsáhne do nové závěti, kterou po nějaké době také zruší, pak se nepočítá s obživením původní závěti. Toto pravidlo směřuje spíše na situaci, kdy zůstavitel pořídí více závětí, které si konkurují, a tu pozdější z nich zruší a zároveň dřívější závěť ponechal někde v úschově, např. v úřední úschově či v sejfu.²⁰³

Aktuální úprava také nově stanovuje, že zůstavitel nemůže připojit doložku, která bude způsobovat neplatnost všech dalších zůstavitelových pořízení pro případ smrti, popř. že budou neplatná taková pořízení, která nebudou mít určitou formu. Pokud by tak zůstavitel učinil, nepřihlíží se k takovému prohlášení.²⁰⁴ Tato neúčinná zrušovací doložka má účelně chránit testovací svobodu zůstavitele, kterou nemůže omezit ani sám sobě svým právním jednáním.²⁰⁵

²⁰¹ § 723 OZO

²⁰² FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. 2006, str. 376

²⁰³ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 2014, str. 201

²⁰⁴ § 1581 NOZ

²⁰⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 2014, str. 202

4. NEPOMINUTELNÝ DĚDIC

Dle NOZ jsou nepominutelnými dědici děti zůstavitele a v případě, že nedědí, pak jsou jimi jejich potomci, tzn. vnuci a vnučky zůstavitele a vzdálenější potomci.²⁰⁶ Z toho vyplývá, že rozsah oprávněných osob se od předchozí úpravy podle ObčZ z roku 1964 neodchyluje.²⁰⁷ Ale přesto dochází k mnoha změnám, které začínají u terminologie. Doposavad používané označení „nepominutelný dědic“ se nově mění na pojem „nepominutelný dědic“.²⁰⁸

4.1 Povinný díl

Pro nepominutelné dědice je charakteristické, že jim vždy náleží z pozůstalosti povinný díl, pokud zůstavitel neučiní právní kroky směřující k jejich vydědění.²⁰⁹

Povinný díl představuje minimální část, na kterou má nepominutelný dědic nárok ze zákona. Výpočet povinného dílu tedy vychází ze zákonného dědického podílu, jehož výše je stanovena § 1635 odst. 1 NOZ, který upravuje první dědickou třídu v rámci zákonné dědické posloupnosti. Toto ustanovení obsahuje, že zůstavitelovy děti a jeho manžel dědí stejným dílem. V případě, že zůstavitelovo dítě nemůže dědit, přechází jeho díl na jeho děti, popř. na vzdálenější potomky.²¹⁰

Zároveň také může nastat situace, že v první třídě mohou dědit pouze potomci zůstavitele, nedědí-li manžel zůstavitele. Pak platí, že se pozůstalost rozděluje mezi ně rovným dílem a v případě, že je pouze jeden potomek, dědí celou pozůstalost dokonce sám.

V případě, že zůstavitel chce svou pozůstalost vyřešit pořízením pro případ smrti podle svého vlastního přání, musí i tak respektovat právo nepominutelného dědice. Zůstavitel ale naštěstí nemusí zanechat těmto dědicům plnou výši jejich zákonného podílu. Stačí, aby jim zůstavitel zůstavil alespoň část takového podílu, a tuto část právě představuje povinný díl.

²⁰⁶ § 1643 odst. 1 NOZ

²⁰⁷ § 473 odst. 1a 2 ObčZ z roku 1964

²⁰⁸ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 11, s. 381

²⁰⁹ § 1642 NOZ

²¹⁰ § 1635 odst. 2 NOZ

NOZ nově upravuje výši povinného dílu, kterou oproti předchozí úpravě snižuje²¹¹, ale zároveň ponechává odlišnou výši s ohledem na věk nepominutelného dědice. Nezletilý nepominutelný dědic má nárok alespoň na tři čtvrtiny svého zákonného dědického podílu. Zletilý nepominutelný dědic má pak nárok na nižší díl, a to pouze na jednu čtvrtinu svého zákonného dědického podílu.²¹² Důvod, proč je takto stanovena rozdílná výše povinného dílu, je, aby nezletilý potomek zůstavitele nezůstal nezaopatřen, zatímco zletilá osoba je zpravidla schopna se již sama o sebe postarat.

4.2 Ochrana nepominutelného dědice v rámci povinného dílu

Ochrana nepominutelného dědice je poskytnuta právě prostřednictvím povinného dílu, jenž má představovat určitou část majetku předka, která má být předána po přímé linii dále, aby zajistila alespoň minimálně potřeby potomků zůstavitele.

Tento povinný díl může zůstavitel zůstavit buď v podobě klasického dědického podílu, anebo formou odkazu, v obou případech ale musí zůstat nezatížen.²¹³ To znamená, že zůstavitel nesmí tento povinný díl spojit s podmínkami, příkazy či jinými omezeními jako je např. právo stavby, úhrada dluhů, věcné břemeno aj. Vzhledem k tomu, že je povinný díl již tak nízký, vychází se z myšlenky, že by neměl být ještě k tomu zatížen.²¹⁴

Pokud by tak přesto zůstavitel učinil a nepominutelnému dědici by zanechal dědický podíl, který je zatížen, musí se nejdříve vyřešit otázka, zda zůstavitel zanechal vyšší dědický podíl, než činí povinný díl. Pokud ano, vztahují se omezení pouze na tu část, která přesahuje hodnotu povinného dílu. Jestliže odpovídá hodnotě povinného dílu, pak se k takovým omezením nepřihlíží.²¹⁵

Pokud zůstavitel chce, aby jeho omezující nařízení mohlo mít účinky, musí poskytnout nepominutelnému dědici volbu přímo v závěti, a to mezi tím, co mu je závětí zůstaveno spolu s omezením, a mezi jeho povinným dílem.²¹⁶ Jestliže nepominutelný dědic přijme svůj dědický podíl i s nařízením, které mu je závětí

²¹¹ § 479 věta první ObčZ z roku 196 umožňoval dostat nezletilým potomkům alespoň tolik, kolik činil jejich zákonný dědický podíl, a zletilým potomkům alespoň tolik, kolik činila jedna polovina jejich zákonného dědického podílu.

²¹² § 1643 odst. 2 NOZ

²¹³ § 1644 odst. 1 NOZ

²¹⁴ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 353

²¹⁵ § 1644 odst. 2 NOZ

²¹⁶ § 1644 odst. 3 NOZ

uloženo, stává se dědicem se vším všudy.²¹⁷ Pokud nepominutelný dědic nechce vyhovět omezením, které mu zůstavitel dává, pak zvolí druhou možnost, a to výplatu svého povinného dílu. Nutno dodat, že podobnou volbu dává NOZ nepominutelnému dědici v § 1485 odst. 1 věta druhá, když umožňuje odmítnout dědictví nepominutelnému dědici s výhradou povinného dílu.

Zásadní ochrana nepominutelného dědice se uskuteční tehdy, pokud je zůstavitelem v závěti ať již vědomě či nevědomě opomenut.²¹⁸ Stejná ochrana je poskytnuta i neplatně vyděděným nepominutelným dědicům nebo také těm, kteří jsou zkráceni na čisté hodnotě svého povinného dílu.²¹⁹ Ani v takovém případě nepominutelný dědic nepřichází o svůj povinný díl, neboť se jeho postavení mění na roli věřitele, který má právo na vyplacení, popř. doplnění svého povinného dílu vůči závětním dědicům nebo odkazovníkům, které zůstavitel ve své závěti povolal. Ti tak učiní poměrně s ohledem na výši svého dědického podílu a odkazu.²²⁰

Jedná se o jednu z mnoha výrazných změn, které NOZ zavedl, neboť za předchozí úpravy docházelo k nerespektování vůle zůstavitele tím, že závěť, která neobsahovala povolání nepominutelných dědiců, byla v této části považována za neplatnou, pokud zůstavitel své potomky nevydědil.²²¹

4.3 Výpočet povinného dílu

Jak jsem již výše uvedla, první krok, jak zjistit hodnotu povinného dílu, je stanovení zákonného dědického podílu potomka. Je tedy nutné nejdříve sepsat celý majetek v pozůstalosti a odhadnout jeho cenu. Veškeré dluhy a závady na majetku v pozůstalosti se poté od zjištěné hodnoty odečtou.²²² Odkazy a jiné závady, které vznikly pořízením pro případ smrti, se ale od pozůstalosti neodečítají.²²³

Aby nedocházelo k nevhodnému zvýhodňování potomků zůstavitele, k takto zjištěné hodnotě se dále připočte to, co se započítává na povinný díl podle § 1660

²¹⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 353

²¹⁸ § 1651 odst. 1 § 1652 NOZ

²¹⁹ § 1650 NOZ

²²⁰ § 1653 NOZ

²²¹ § 479 věta druhá ObčZ z roku 1964

²²² § 1655 odst. 1 věta první NOZ

²²³ § 1656 NOZ

a 1661 NOZ.²²⁴ Ve výčtu těchto ustanovení nalezneme vše, co nepominutelný dědic skutečně nabyl z pozůstalosti odkazem či jiným zůstavitelovým opatřením, např. darováním pro případ smrti.²²⁵ Dále se započte i to, co nepominutelný dědic, popř. jeho předek, bezplatně získal od zůstavitele v posledních třech letech před jeho smrtí, nestanoví-li zůstavitel delší dobu. Mezi započítávané věci patří i to, co „zůstavitel dal za svého života na úlevu v nákladech spojených se založením samostatné domácnosti, se založením manželského či obdobného soužití nebo s nástupem povolání či se započítáním podnikání“,²²⁶ a také to, co zůstavitel použil na úhradu dluhů zletilého nepominutelného dědice.

V případě, že je nepominutelných dědiců více, ale některý z nich dědit nebude, neboť se zřekl dědictví, je nezpůsobilý dědit nebo byl vyděděn, je přesto nutné při výpočtu povinných dílů hledět na všechny nepominutelné dědice tak, jako by nebyli z dědického práva vyloučeni.²²⁷ NOZ v tomto případě vychází z myšlenky, že pokud se zůstavitel rozhodne některého z nepominutelných dědiců vydědit, neměli by mít z toho prospěch ostatní nepominutelní dědicové, neboť by z jejich strany mohlo docházet k nevhodnému ovlivňování zůstavitele. Vedle toho by případné navýšení hodnoty povinného dílu nepominutelného dědice ještě o jiný povinný díl znevýhodňovalo zůstavitele, neboť by došlo ke snížení části, se kterou může volně v závěti naložit.²²⁸ Ráda bych zde doplnila, že OZO vycházel z opačné myšlenky a při vyměřování povinného dílu naopak hleděl na ty, kteří ve skutečnosti nedělili, jako kdyby jich vůbec nebylo.²²⁹

Takto vypočtená hodnota povinného dílu se dále porovnává s tím, co bylo nepominutelnému dědici pořízením pro případ smrti zůstaveno. V případě, že je mu zůstavena stejná, nebo dokonce vyšší hodnota než je jeho povinný díl, nekomplikuje to situaci. Naopak, pokud činí povinný díl méně, než co je nepominutelnému dědici zůstaveno, nebo došlo k opomenutí takového dědice, má právo na peněžitou částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu, popř. dorovnání do určené výše.²³⁰ Toto právo bude uplatňovat, jak jsem již uvedla, u

²²⁴ § 1655 odst. 1 věta druhá NOZ

²²⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 402

²²⁶ § 1661 odst. 1 věta první NOZ

²²⁷ § 1645 NOZ

²²⁸ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* 2012, str. 670

²²⁹ § 767 OZO

²³⁰ § 1654 odst. 1 věta první NOZ

závětních dědiců a odkazovníků, pokud se nerozhodnou, že dědictví, resp. odkaz odmítnou. V takovém případě by se museli nepominutelní dědicové obrátit na příslušné náhradníky. Náhradníky mohou být náhradníci, kteří jsou povoláni přímo zůstavitelem v pořízení pro případ smrti,²³¹ a pokud tak zůstavitel neučinil, jsou jimi zákonní dědicové. Ohledně uspokojení nepominutelného dědice může být uzavřena i dohoda s dědici o tom, že bude povinný díl vypořádán jinak než vyplacením peněžité částky.²³²

NOZ také dává možnost celý proces výpočtu povinného dílu obejít a uzavřít dohodu mezi nepominutelnými dědici a závětními dědici, kteří nechtějí podstupovat zdlouhavé a nákladné určování povinných dílů. Předmětem takové dohody je stanovení odbytného, které bude nepominutelným dědicům poskytnuto namísto skutečného povinného dílu. Takovou dohodu ale musí nejprve schválit soud.²³³

4.4 Vydědění nepominutelného dědice

Z výše uvedeného vyplývá, že je zůstavitel obecně omezován v rozsahu, se kterým může nakládat v rámci pořízení pro případ smrti. Toto omezení by ale nemělo platit za každých okolností, proto je zůstaviteli umožněno nepominutelné dědice vydědit pro zákonem předvídaný důvod. Tyto důvody dokonce NOZ oproti předchozí úpravě v ObčZ z roku 1964 rozšiřuje, aby tím podpořil zůstavitele při jeho rozhodování, jak naložit se svým majetkem, který nabyl v průběhu svého života vlastními silami.

Vydědění se vztahuje pouze na nepominutelné dědice, tzn. potomky zůstavitele. Prohlášením o vydědění může zůstavitel jednat vyloučit nepominutelného dědice zcela z jeho práva na povinný díl, ale také mu může pouze povinný díl zkrátit.²³⁴

V NOZ můžeme zaznamenat celkem šest zákonných důvodů, pro které může zůstavitel učinit prohlášení o vydědění svého potomka. Tyto důvody nelze rozšiřovat za pomoci analogie nebo extenzivního výkladu, neboť platí zásada, že se vydědění nemá podporovat.²³⁵

²³¹ § 1507 an. NOZ

²³² § 1654 odst. 2 věta první NOZ

²³³ § 1657 NOZ

²³⁴ § 1646 odst. 1 NOZ

²³⁵ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 2012, str. 671

První zákonný důvod vydědění je upravený v § 1646 odst. 1 písm. a) NOZ a uplatní se tehdy, pokud nepominutelný dědic neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi. Tato nová úprava v obecných rysech vychází z předchozí úpravy, a to z § 469a odst. 1 písm. a), která více specifikovala, o jaké případy by se mělo jednat.²³⁶ Nová verze tohoto důvodu zní méně kazuistiky, ale při výkladu lze i nadále vycházet z dosavadní praxe. Z formálního pohledu musí být splněny tři předpoklady pro naplnění tohoto zákonného důvodu. Jednak se musí zůstavitel ocitnout v nouzi, dále potřebuje objektivně pomoc v takové nouzi a nakonec nepominutelný dědic musel mít objektivně možnost dozvědět se o situaci zůstavitele.

Z obsahového pohledu je nutné si vymezit i to, co se skrývá pod pojmem nouze. Klasický případ nouze se vztahuje na finanční strádání zůstavitele. Pod tento pojem je nutné zahrnout také různé kritické životní situace jako je např. nemoc, smrt blízkého. A nelze opomíjet ani běžné životní potřeby, kdy zůstavitel je vzhledem ke svému staří méně schopný si obstarat běžné záležitosti jako je nákup potravin a léků, návštěva lékaře apod.²³⁷

Co se týče možnosti potomka učinit vhodné opatření v nouzi zůstavitele, je zapotřebí mít na paměti, že pro potomka musí být objektivně uskutečnitelné. Například nelze vyžadovat po potomkovi, který žije v dalekém zahraničí, aby denně zůstaviteli obstarával běžné potřeby. Takový potomek by měl ale zvolit jinou cestu pomoci, a to např. zajištění pečovatelky na své náklady. Také nelze chtít po potomkovi, která je vážně nemocný, aby zajišťoval pomoc i zůstaviteli, když toho není schopen. Bylo by ale vhodné, aby potomek projevil alespoň minimální účast, a to např. v podobě žádosti jiného příbuzného, který by byl schopen zůstaviteli pomoci.²³⁸

Zároveň také platí, že zůstavitel by neměl odmítat pomoc, kterou mu nepominutelný dědic nabízí a jež je schopná mu pomoci. Pokud by tak zůstavitel učinil, nezakládá to důvod k vydědění takového potomka.²³⁹

Druhým důvodem, pro který může zůstavitel nepominutelného dědice vydědit, je, že o zůstavitele neprojevoval opravdový zájem, jaký by měl projevovat.²⁴⁰ I tento

²³⁶ Pokud potomek neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech.

²³⁷ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 12

²³⁸ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 12

²³⁹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 12

důvod zcela vychází z předchozí úpravy v § 469a odst. 1 písm. b) ObčZ z roku 1964, proto i výklad aktuální úpravy je ponechán podle dosavadní praxe.

Ke každému z případů, kdy je nepominutelný dědic na základě tohoto důvodu vyděděn, je nutné přistupovat individuálně s ohledem na všechny okolnosti, které se k tomuto důvodu vážou. Pojem opravdový zájem je těžko definovatelný právě s ohledem na individuálnost, ale zájem jako takový by měl odpovídat zájmu, který se od potomka k předkovi očekává.²⁴¹ Jistě tedy budou hrát podstatnou roli pravidelnost projevování zájmu a jeho podoba. Samotná frekvence a forma zájmu není zákonem stanovena.

Dále také hraje roli, zda zůstavitel měl vůbec zájem o kontakt se svými potomky. *„Zájem, který by potomek měl o zůstavitele projevovat, je třeba posuzovat s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu; je-li skutečnost, že potomek trvale neprojevuje o zůstavitele opravdový zájem, důsledkem toho, že zůstavitel neprojevuje zájem o potomka, nelze bez dalšího dovést, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem mohlo být důvodem k jeho vydědění.“*²⁴² Může také nastat případ, kdy potomek nebude ani vědět, že zůstavitel existuje, nebo sice věděl o jeho existenci, ale nevěděl, o jakou konkrétní osobu se jedná. Takovým příkladem může být dítě, které je vychováváno pouze matkou a ta svému dítěti zamlčí, kdo je jeho otcem.

Z výše uvedeného vyplývá, že zájem ze strany potomků bude vždy podroben individuálnímu zkoumání. Judikatura v rámci řešení otázky dostatečného zájmu dovedla, že *„skutečnosti odůvodňující závěr, že potomek o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl, mohou spočívat jak v pasivitě (nezájmu) potomka ve vztahu k zůstaviteli, tak také v chování, kterým potomek sice o zůstavitele zájem projevuje, ovšem způsobem neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči (prarodiči atd.), tj. například způsobem trvale překračujícím zásady společenské slušnosti.“*²⁴³

Zájem se tedy vždy bude posuzovat jedna z objektivního pohledu, tzn. zda projevovaný zájem naplňuje alespoň obecné zásady slušnosti k předkovi, a jednak

²⁴⁰ § 1646 odst. 1 písm. b) NOZ

²⁴¹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 12

²⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.9.1997, sp.zn. 2 Cdon 86/97

²⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.5.2007, sp.zn. 21 Cdo 688/2006

ze subjektivního pohledu, který se bude vztahovat k dané rodině, tzn. zájem, který je v dané rodině běžný a očekávaný.²⁴⁴

Jako třetí zákonný důvod vydědění NOZ uvádí v § 1646 odst. 1 písm. c) okolnost, že byl nepominutelný dědic odsouzen pro trestný čin, jenž spáchal takovým způsobem, který svědčí o jeho zvrhlé povaze. Z ustanovení vyplývá, že objektivním předpokladem pro uplatnění tohoto důvodu je existence pravomocného rozsudku pro trestný čin, z jehož odůvodnění by mělo vyplývat, že byl spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze potomka. Jako větší komplikaci vnímám dokazování požadavku, že byl trestný čin spáchán za výše uvedených okolností, neboť pojem „zvrhlá povaha“ NOZ nedefinuje. Lze si ale představit, že pozůstalostní soud bude prozatím v řízení vycházet jednak z trestního zákoníku, a to především z přitěžujících okolností jako je např. spáchání trestného činu z pomsty, ze ziskuchtivosti, z nenávisti, ke škodě dítěte, osoby blízké, těhotné atd.,²⁴⁵ a jednak z trestní judikatury. Bude ale nutné, aby i civilní soudy došly k vlastnímu výkladu takového pojmu.

Aktuální úprava opouští požadavky, které byly kazuisticky kladeny předchozí úpravou v § 469a odst. 1 písm. c) ObčZ z roku 1964. Nyní se výslovně nevyžaduje, aby byl trestný čin spáchán úmyslně a aby byl za něj potomek odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku. Přestože se nevyžaduje úmysl při spáchání trestného činu, nedovedu si představit, že by pachatel spáchal nedbalostní trestný čin, který by zároveň odpovídal jeho zvrhlé povaze, proto se domnívám, že praxe bude nadále vycházet z úmyslného jednání potomka.

I přes výše uvedenou komplikaci považuji novou formulaci zákonného důvodu vydědění pro trestný čin za přínosnou, neboť v trestním řízení se často objevují případy, kdy je i za závažnější trestný čin dán alternativní trest, nejčastěji podmíněné odsouzení, peněžitý trest nebo obecně prospěšné práce. Uložení takového trestu nenaplňovala pak dříve požadovaný trest a zůstavitel neměl možnost potomka vydědit. Jen pro doplnění bych uvedla i zvláštní přístup, který je veden k podmíněnému odsouzení, neboť z hlediska jeho právní povahy není v právní nauce jasné, zda se jedná o samotný druh trestu nebo zda se jedná pouze

²⁴⁴ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 13

²⁴⁵ § 42 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

o způsob vyměření či výkonu trestu. Většina odborníků se prozatím přiklání k názoru, že se jedná o zvláštní druh trestu.²⁴⁶

Jako čtvrtý důvod vydědění může zůstavitel uplatnit trvale nezřízený život svého potomka.²⁴⁷ Tento důvod bez jakýchkoliv změn zcela odpovídá předchozí úpravě podle § 469a odst. 1 písm. d) ObčZ z roku 1964, proto by měl být nadále zachován výklad takového důvodu vydědění. To znamená, že pro naplnění tohoto důvodu jsou vyžadovány stále dva předpoklady, a to nezřízený život a trvalost.

„Nezřízený život“ lze vymezit jako chování, které překračuje hranice dobrých mravů.²⁴⁸ Přestože jsou dobré mravy neurčitým pojmem a tím pádem také nedefinovatelným, je nutné je alespoň obecně charakterizovat. Judikatura tento pojem vymezila jako „*souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.*“²⁴⁹ Za takové chování, kterým by potomek vybočoval z tohoto obecného rámce, lze považovat různé závislosti na alkoholu a drogách, gamblerství, neplacení výživného, ale třeba také odmítání pracovat a nadměrné zadlužování se.²⁵⁰

Na otázku, co si představit pod pojmem „trvalost“ výše popsaného chování potomka, nám dává odpověď také judikatura, která jej charakterizuje jako případ, kdy „*chování vyděděného bude vykazovat známky kontinuálnosti (tedy nikoliv jen nahodilosti či ojedinělosti) a dlouhodobosti, kdy již zpravidla nebude možné očekávat návrat k běžnému způsobu života tak, jak je vnímán většinovou společností.*“²⁵¹

I v tomto případě je nutné nezkoumat pouze okolnosti na straně nepominutelného dědice, ale také okolnosti na straně zůstavitele. Pokud by zůstavitel sám vedl podobný nezřízený život, neměl by ze stejného důvodu svého potomky vydědit, neboť by takové jednání mohlo být v rozporu s dobrými mravy.²⁵²

²⁴⁶ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 3. Vydání. Praha: Leges, 2013, str. 399 (dále citováno jako „JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 2013)

²⁴⁷ § 1646 odst. 1 písm. d) NOZ

²⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu v ČR ze dne 24.11.2011, sp.zn. 21 Cdo 190/2010

²⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu v ČR ze dne 27.10.2014, sp.zn. 21 Cdo 3289/2014

²⁵⁰ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 15-16

²⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu v ČR ze dne 24.11.2011, sp.zn. 21 Cdo 190/2010

²⁵² SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2014, str. 16

V § 1646 odst. 2 NOZ je upraven nový důvod, který může zůstavitel zvolit pro vydědění svého potomka. Jedná se o případ, kdy je nepominutelný dědic nezpůsobilým dědit podle § 1481 an. NOZ. Tento důvod vydědění se může zdát sám o sobě nadbytečným opatřením ze strany zůstavitele, neboť nezpůsobilý dědic je vyloučen z dědického práva automaticky. Na druhé straně ale může zůstavitel prostřednictvím vydědění svého potomka ovlivnit to, zda podíl vyloučeného nepominutelného dědice přejde právem reprezentace na další potomky. Pokud zůstavitel vydědí svého potomka a ten se dožije zůstavitelovy smrti, potomci tohoto vyloučeného dědice také nedědí, ledaže by zůstavitel projevil opačnou vůli.²⁵³ To představuje výhodu pro zůstavitele, neboť nemusí samostatně řešit důvody vydědění u následujících potomků, pokud by bylo jeho přáním vydědit i je. Jsou totiž vydědění automaticky bez dalších podmínek. Naopak, nepřežije-li vyděděný potomek zůstavitele, došlo by k situaci, že by potomci vyloučeného dědice dědili a jestliže by si to zůstavitel nepřál, musel by je samostatně vydědit, tzn. použít některý ze šesti zákonných důvodů.²⁵⁴

Podobný vliv ale nemá zůstavitel v případě nezpůsobilého dědice, kterého zároveň nevydědí. V takovém případě platí pravidlo uvedené v § 1483 NOZ, které zní, že potomek nezpůsobilého dědice nastupuje při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo, i když nezpůsobilý dědic zůstavitele přežije. Nesmí se ale jednat o případ vyloučení rozvádějícího se manžela, který se dopustil na zůstaviteli domácího násilí.

Posledním a zároveň novým důvodem vydědění je zadluženost nebo marnotratnost nepominutelného dědice, která je v takovém měřítku, že existuje obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl.²⁵⁵ Zadluženost nepominutelného dědice by se měla hodnotit objektivně, z hlediska toho, zda řádně splácí své dluhy, nebo dokonce již k okamžiku smrti zůstavitele splatil dluhy, které za svého života zůstavitel považoval za příliš vysoké. Marnotratnost nepominutelného dědice bude naopak nutné hodnotit subjektivně s ohledem na jeho majetkové poměry a potřeby. Marnotratně si bude počínat především ten, kdo utrácí velké finanční obnosy v rámci chorobných závislostí na alkoholu,

²⁵³ § 1646 odst. 3 věta první NOZ

²⁵⁴ § 1646 odst. 3 věta druhá NOZ

²⁵⁵ § 1647 věta první NOZ

drogách či hazardu, ale také např. v rámci nadměrného nakupování nepotřebných věcí, na které dotyčná osoba nemá finanční prostředky.²⁵⁶

Podstatnou podmínkou je nutnost zůstatit tento povinný díl potomkům marnotratného nepominutelného dědice, neboť hlavním smyslem tohoto důvodu vydědění je zajištění dalších svých potomků po vyloučeném dědici.²⁵⁷ To znamená, že předpokladem pro platné vydědění nepominutelného dědice je, že má vlastní potomky a že zůstavitel těmto potomkům výslovně v závěti zůstavil povinný díl vyloučeného dědice.

Problém nastává, když takto vyděděný potomek nemá žádných svých následovníků, a to ani v okamžiku smrti zůstavitele, neboť dochází k neplatnému vydědění nepominutelného dědice, kterému zůstává právo na jeho povinný díl.²⁵⁸

Za zajímavý stav, který NOZ neřeší, považuji situaci, kdy se jeden z potomků vyděděného zřekne dědictví, odmítne ho nebo se stane nezpůsobilým dědit. Nabízí se zde otázka, zda má na tento jeho podíl nárok zpětně vyděděný nepominutelný dědic, nebo zda tento podíl přiroste poměrně ostatním potomkům vyděděného. Domnívám se, že druhá varianta by měla být z logiky věci správná. Opačná situace pravděpodobně vznikne, když každý z potomků vyděděného nebude dědit, ať už ze své vlastní vůle nebo ze zákonného důvodu. V tomto případě se domnívám, že nebude zachován účel § 1647 NOZ a bude mít právo na povinný díl zase vyděděný nepominutelný dědic.

Co se týče podoby prohlášení o vydědění, NOZ zavádí nově dvě možnosti. Buď zůstavitel zvolí výslovný projev, který učiní ve formě předepsané pro pořízení závěti (viz. forma závěti),²⁵⁹ což odpovídá předchozí úpravě dle § 469a odst. 3 ObčZ z roku 1964, nebo tak zůstavitel učiní mlčky tím, že nepominutelného dědice vědomě neuvede ve své závěti, což je zcela nový přístup k formě vydědění nepominutelného dědice. Předpokladem pro tuto novou formu je, že bude proti opomenutému nepominutelnému dědici prokázán některý ze šesti výše uvedených důvodů vydědění.²⁶⁰

²⁵⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2014, str. 366-367

²⁵⁷ § 1647 věta druhá NOZ

²⁵⁸ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi.* 2014, str. 17

²⁵⁹ § 1649 odst. 1 NOZ

²⁶⁰ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi.* 2014, str. 17

V případě, že zůstavitel zvolí první možnost, může prohlášení o vydědění rovnou vtělit do své závěti, nemusí činit výslovné prohlášení o vydědění zvlášť.²⁶¹ Pokud se zůstavitel rozhodne pro výslovné prohlášení o vydědění, mohou v rámci toho nastat dvě situace. Buď zůstavitel připojí i výslovné uvedení zákonného důvodu, jak to dříve vyžadoval ObčZ z roku 1964 pod hrozbou neplatnosti,²⁶² nebo tento důvod v duchu nové úpravy nepřipojí, ať již vědomě či nevědomě. Zůstavitel buď může zapomenout uvést důvod vydědění, nebo ho v daném okamžiku nezná (může jít o preventivní opatření zůstavitele, kdyby jeho potomek v okamžiku jeho smrti naplňoval některý ze šesti zákonných důvodů pro vydědění), nebo zůstavitel zná důvod vydědění, ale nechce ho v prohlášení o vydědění prezentovat.

Důvod rozlišování situací, kdy je uveden důvod vydědění či nikoli, má smysl při případném podání žaloby. Vysloví-li zůstavitel důvod vydědění, pak případnou žalobu podává ten potomek, který tvrdí, že byl vyděděn neplatně. Naopak, pokud není důvod znám, pak podává žalobu ten, kdo by namísto vyděděného potomka dědil.²⁶³ Předmětem takového sporu pak bude prokázání důvodu vydědění.

²⁶¹ FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. 2006, str. 410

²⁶² § 469a odst. 3 ObčZ z roku 1964

²⁶³ § 1673 odst. 2 NOZ

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo představit dílčí téma nově upraveného dědického práva. V této práci věnuji svou pozornost především úpravě závěti, neboť se jedná o nejrozšířenější a nejtradičnější pořízení pro případ smrti. Důraz je dáván na vysvětlení aktuální právní úpravy závěti dle NOZ se zakomponováním jednotlivých ustanovení předchozích občanských zákoníků ObčZ z roku 1964 a OZO z roku 1811.

Pro lepší pochopení úpravy závěti bylo mou snahou nejdříve obecně zařadit závěť mezi pořízení pro případ smrti, neboť tato skupina se díky rekonstrukci soukromého práva poměrně rozšířila. Samotný NOZ pracuje s pojmem pořízení pro případ smrti nově a to v užším smyslu slova, neboť sem řadí závěť, dědickou smlouvu a dovětek. Z této práce ale vyplývá, že mezi pořízení pro případ smrti lze dále řadit také listinu, resp. prohlášení o vydědění, listinu o odvolání pořízení pro případ smrti a listinu o odvolání vydědění. Toto lze považovat za výčet pořízení pro případ smrti v širším smyslu slova.

Za důležitou součást mé práce považuji podrobné rozebrání změn, které rekonstrukce dědického práva přinesla. Proto se zaměřuji na nově zavedenou zákonnou definici pojmu závěť a dále na její formální i obsahové náležitosti, které s ohledem na aktuální úpravu rozdělují na obligatorní a fakultativní. Nutno zde zmínit především odklon od doposavad vyžadované součásti závěti, a to data jejího pořízení. NOZ se pravděpodobně snažil tímto novým přístupem podpořit zůstavitelovo poslední přání, když mu umožnil platně pořídit poslední vůli i bez uvedení data, ale díky tomu může dojít k poměrně zdlouhavým a nákladným komplikacím, které mohou v závěru způsobit, že jeho přání nebude ani respektováno (viz. podkapitola 1.3. Základní nároky na platnost závěti).

Stěžejní část mé práce je vtělena do druhé kapitoly, která obsahuje podrobné rozpracování jednotlivých forem závěti. V této kapitole jednak nalezneme klasické formy závěti, které jsme znaly již z předchozí úpravy ObčZ z roku 1964, a jednak nové typy závětí, a to závěti s úlevami.

Mou snahu bylo o novou klasifikaci forem závětí na závěti formou soukromé listiny, závěti formou veřejné listiny a jako poslední formu jsem uvedla privilegované závěti.

Mezi závěti pořizované soukromou listinou jsem tradičně zařadila závěť psanou vlastní rukou, závěť pořizenou se dvěma svědky, kteří nemusí znát obsah poslední vůle zůstavitele a nakonec závěť se třemi svědky, kteří naopak musí znát její obsah. NOZ v této oblasti nezavádí příliš velké změny a spíše vychází z předchozí úpravy dle ObčZ z roku 1964, ale za velmi podstatnou změnu považují přístup k osobám svědků závěti, neboť mezi nimi mohou nově figurovat i závětní dědicové za splnění zákonem předepsaných podmínek.

Pod nově používaným termínem „závěť veřejnou listinou“ se prakticky skrývá především notářský zápis, neboť ten je dovozován za pomoci ustanovení § 3026 odst. 2 NOZ.²⁶⁴ Vedle toho NOZ počítá také s veřejnými privilegovanými závěťmi, neboť i na ty se hledí jako na veřejné listiny, jsou-li splněny zákonem předepsané požadavky (viz. podkapitola 2.5 Privilegované závěti). Lze mít ale za to, že se zde NOZ snaží předjímat i budoucí možnosti, např. závěť sepsanou advokátem.

Jako třetí formu závěti jsem uvedla záměrně privilegované závěti, neboť jejich pořízení vyžaduje odlišné podmínky než u klasických závěti. S touto formou závěti je vždy spojována určitá situace, která by měla být svou povahou mimořádná a nečekaná, a proto si vyžaduje úlevy na formě poslední vůle zůstavitele. Dle mého názoru v tomto případě budí zájem především ústní závěť, která představuje výjimku jinak z vyžadované písemné formy závěti. Domnívám se, že ze všech typů privilegovaných závěti bude v praxi využívána především ústní závěť a tzv. vojenská závěť (viz. podkapitola 2.5 Privilegované závěti).

Vedle způsobu, jak pořídit závěť, jsem považovala za důležité se zmínit i o tom, jak takovou závěť případně zrušit, neboť i to je zcela běžným krokem zůstavitele. NOZ se ve způsobu zrušení závěti příliš neodchyluje od předchozí úpravy podle ObčZ z roku 1964. Zachovává tedy možnost zrušit závěť pořízením nové závěti a i jejím odvoláním. Jako hlavní přínos v této části vnímám rozšíření úpravy např. o zvláštní případ odvolání závěti formou notářského zápisu, a dále také zavedení jasného zákonného pravidla, které bylo dříve pouze dovozována, tzn. pravidlo o tom, že zůstavitel nesmí v závěti uvést, že všechna jeho další pořízení pro případ smrti jsou neplatná, popř. že budou neplatná, pokud nebudou mít určitou formu.

²⁶⁴ Je-li nutné právní jednání ve formě veřejné listiny, rozumí se tím notářský zápis.

Na konec své práce jsem rozebrala postavení nepominutelného dědice a jeho právo na povinný díl, neboť zůstavitel při pořizování závěti musí myslet na své potomky, kterým by měl zanechat alespoň část ze své pozůstalosti, a to odpovídající zákonem stanovené výši povinného dílu (viz. podkapitola 4.1 Povinný díl). Toto omezení zůstavitele představuje ochranu nepominutelných dědiců, a to především zůstavitelových nezletilých potomků.

Na druhou stranu by ale neměl být zůstavitel zcela bezohledně omezován při pořizování své závěti, a proto jsem rozebrala i možnosti, jak případně vydědit svého potomka, pokud se svým chováním nezasloužil o to, aby měl právo na část majetku svého předka (podkapitola 4.4 Vydědění nepominutelného dědice).

RESUMÉ

The aim of this thesis is to introduce new legislation of testament. It is extended and more accurate as compared to the antecedent legislation according to the Civil Code of 1964. The emphasis is given to explain the current legislation of testament according the Civil Code number 89/2012 (next called “the New Civil Code”) with some individual provisions of the previous civil codes (of 1964 and 1811).

For a better understanding of the term testament, at first I have defined the term of disposition mortis causa, as this group has increased due to the recodification of private law by including other types of disposition mortis causa. The New Civil Code itself uses the term disposition mortis causa newly in the narrower meaning of the word, because it includes testament, inheritance contract and testamentary clause on legacy. In a wider meaning, we can include the declaration of disinheritance, the act of cancellation of testamentary document and the act of cancellation of disinheritance.

In the next part of the thesis I have focused only on the individual the term testament especially its legal definition and its obligatory and facultative formal and content requirements. It should be mentioned here that the current modification no longer requires attaching the data of getting a testament.

The main goal was to analyze in detail the forms of testaments that are divided into testament made by means of a private instrument, testament made by means of a public instrument and privileged testaments.

Among the testament made by means of a private instrument I have included handwritten testament, testament made with two witnesses and testament made with three witnesses. The New Civil Code in this area does not introduce major changes is rather base on antecedent legislation of the Civil Code of 1964. As a very significant change is seen the new approach to witnesses of testament, because now the testamentary inheritors can figure between them if statutory conditions are met.

The new term of the New Civil Code is "testament made by means of a public instrument". It is primarily a juridical act. In addition, the New Civil Code also includes public privileged testament, because it is seen as public document if

statutory conditions are met. The New Civil Code can be seen as it is trying to anticipate future possibilities, eg. a testament written by a lawyer.

As the third form of testament I stated deliberately privileged testament, because it requires the fulfilment of other conditions than classic testament. With this form of testament it is always associated the certain situation, which should be exceptional and unexpected in nature, and therefore requires a relief from the form of the last will of the testator.

The next part of the thesis is devoted to cancellation of a testament, as it is also quite common step of the testator. The New Civil Code does not deviate too much from the previous modification of the Civil Code of 1964 in the way of cancellation of a testament. It maintains the option to cancel the testament by making a new testament and revocation of a testament. The main contribution in this part is the extension of the treatment such as a special case of cancellation of testament by a notarial deed. Furthermore, the new statutory rule is introduced which was previously only inferred, it is the rule that the testator must not note in the testament that all of his other disposition mortis causa will be invalid or they will be invalid unless they have not the specific form.

In the end of the thesis I have focused on the status of a forced heir and his right to a forced share because the testator must include his descendants, whom he should leave at least some part of his estate. This restriction presents the protection of the forced heir which may not be ignored, especially testator's under age children.

On the other hand the testator should not be limited when he is making his testament, so I have analyzed the ways how to disinherit his child, if the behavior of the child did not deserve for the right to a part of the assets of the predecessor.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

Monografie

BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 301 s. ISBN 978-80-7380-292-9.

DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné 1 – Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 432 s. ISBN 978-80-7478-325-8.

ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006. 496 s. ISBN 80-7357-182-X

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9.

MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 432 s. ISBN 978-80-87212-79-0.

NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: GRADA Publishing, 2014. 144 s. ISBN 978-80-247-5168-9.

SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, 2013. 152 s. ISBN 978-80-7201-931-1.

SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007. 240 s. ISBN 978-80-251-1659-3.

SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 408 s. ISBN 978-80-7400-266-3.

Právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, vyhlášený císařským patentem ze dne 1. 6. 1811 č. 946 Sb., z. s., ve znění k 1. 1. 1935

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

Zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Komentářová literatura

BÍLEK, Petr, DRÁPAL, Ljubomír, JINDŘICH, Miloslav, WAWERKA, Karel. *Notářský řád a řízení o dědictví*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 1118 s. ISBN 978-80-7400-181-9.

BŘÍZA, Petr., BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 767 s. ISBN 978-80-7400-528-2.

LAVICKÝ, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Karel a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 720 s. ISBN 978-80-7478-579-5

ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK Milan a kolektiv. *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 2321 s. ISBN 978-80-7400-108-6.

Judikatura

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.9.1997, sp.zn. 2 Cdon 86/97

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4.5.2004, sp.zn. 30 Cdo 164/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.5.2007, sp.zn. 21 Cdo 688/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3.4.2008, sp.zn. 21 Cdo 1744/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu v ČR ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 21 Cdo 1178/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu v ČR ze dne 24.11.2011, sp.zn. 21 Cdo 190/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3159/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.11.1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 6. 8. 1999, sp. zn. 18 Co 397/98

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.2.2012, sp.zn. 21 Cdo 341/2010

Usnesení Nejvyššího soudu v ČR ze dne 27.10.2014, sp.zn. 21 Cdo 3289/2014

Odborné články

FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu OZ. *Právník*. 2008, roč. CXLVII, č. 11, s. 1203-1216.

HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 11, s. 381.

KARHANOVÁ, Martina. Podpis, jeho forma a umístění, aneb podpis jako podstatná náležitost právních úkonů (zejména závěti) ve světle judikatury. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 20, s. 719-723.

KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 5, s. 157-194.

Internetové zdroje

Návrh občanského zákoníku a důvodové zprávy z roku 2005 [online]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/OZ_verze_2005.pdf

Návrh občanského zákoníku a důvodové zprávy z roku 2007. Verze k 3.6.2007 [online]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf

eLearningový kurz. *Zaručený elektronický podpis (eGON)* [online]. Institut pro veřejnou správu. Praha. Dostupné z: http://www.zdarns.cz/egoncentrum/kurzy/zaruceny_el_podpis.pdf